

DE VITA
PEIRESKII
LIBER SEXTVS.

NTA QVE, vt inde incipiam, statura illi iusta fuit, seu inter proceram, & humilem congrua. Habitus gracilis, venæque proinde in temporibus, manibûsque conspicuæ. Constitutio vt morbis obnoxia, ita non admodum robusta; vnde postremis ætatis annis innitendum baculo fuit. Factum ex eadem caussa est, vt facilè ipsi membra luxarentur; humerus præsertim sinister, quem ter loco emotum habuit. Ampla frons, & quæ facilè inter admirandum, contendendumque animum, rugis quasi exararetur; nec transversum modò, sed fursum quoque, ea regione, quæ inter supercilia est. Oculi cæsi, ac facilè suffusione laborantes, disruptâ nempe venulâ, quoties cum conatu nareis expurgaret. Defigebat verò illos seu in terram, dum attentè quidpiam narraret, seu in auditores, cum perciperet, quæ recitarentur, placere. Nasus leui adun-

T t ij

citate à rectitudine deflectens: genæ rubore temperatæ: capillitium flauum; itémque barba, quam solitus est prolixam gestare. Tota facie eximiam quandam præ se comitatem, & affabilitatem tulit: quam nullus pictor ita fœlix fuit, vt talem exhibuerit, qualis re-verâ exstitit. Ad corporis cultum quod spectat, munditiem quidem rerum omnium, quas contingeret, comederétve, expetiit; sed nihil vel superfluum, vel pretiosum requisit. Certè tamen id cauerit, vt quas publicè præferebat vesteis nihil dignitati haberent incongruum; sericas tamen nunquam gestauit. Eodem modo reliquam domum pro conditione exornatam, appriméque instructam voluit: at de proprio cubiculo sollicitus vix quicquam fuit. Tapetum loco fuère icones præcipuorum amicorum, virorúmque illustrium; ac innumeri prætereà commentariorum, apographorum, excerptorum, epistolarum, cæterarúmque id genus chartarum fasciculi. Lectus simplicissimus, & tabula chartis, libellis, literis, aliisque rebus semper onusta, occupatæque; vt & omnia circum sedilia, & maxima parte etiam tabulatum. Ita ad mensam quod attinet, operam dare solitus erat, vt splendida reliquis foret; at sibi ipsi pertenuem, vt persalubrem, semper præscripsit. Cœnitabat autem solus intra proprium cubiculum (nisi quòd plerumque me comitem tulit) ne vniuersam familiam expectatione conficeret; & quia nonnunquam cum amicis prandens, aliquid genio mensæ communis, & consuetudini indulgebat; ideò deinceps, vt stomacho laboranti.

confuleret, à cœna prorsus abstinebat. Vñi erat commune vinum, cùm probaret tamen potissimùm album, idque cùm foret acidulum; sic meliùs sedari sitim opinatus. Diluebat autem plurimâ aquâ, nisi quòd tempore peponum, quibus ad initium pastus vtebatur, id seruabat moris, quod à medico præscriptum fuisse iam diximus. Hoc porrò edulij genus deperibat tantopere, vt sibi nullo negotio quibusuis aliis interdicens, se tamen, quod ipsum spectaret, profiteretur incontinentem. Suauissimum nempe effecerat vsus, ac memoria recuperatæ per ipsum valetudinis, crebrâque experientia, qua se peponum temporibus, nec laborare nephritide, nec arenulas gignere, emittere obseruârat. Ob eandem causam solebat vinum temperare aqua thermali, quam aliunde duxit saluberrimam, ex quo pridem, ædiculam prope Balneola ingressus, longæuos in ea obseruauit tam viros, quàm fœminas; & causâ quæsità, accepit vti illos thermali puteo, non ad potum modò, sed etiam ad pultem, iusculumque omne, ad subigendum farinam, pinsendumve panem, & alia. Cùm foret porrò admodum sobrius, neque in ciborum delectu morosus; eâ quoque fuit continentia, quam, prædulce malum, luxuries tota vita nunquam fefellit. Et in promptu quidem causa esse potuit, quòd desidiosus non fuerit: attamen nisi sobrietas mali fomenta subduxerit, ipsamet sese excitant, & vel minima animi relaxatione, inardescunt. Quod insinuauit obiter illum tardè cœnare solitum, id de prouectiore duntaxat ætate est intelligendum. Prio-

T t iij

ribus siquidem annis maturius, & pro occasione conuiualium ita cœnabat, vt non multò post sese aut lectioni, aut scriptioni dederet, & in seram noctem, ac persæpè etiam in auroram vsque protraheret studia; ex quo somnus illi præparcus, ac matutinus solùm erat. Cùm procedente verò tempore, nocere id sibi animaduertisset; cœpit nullum cœnæ, ac somno interiicere studium; at visus subinde est sibi ad matutina studia obtusior; & cùm aliunde negotia totos penè dies continenter absorberent, sensit nihil sibi temporis, quod impenderetur studiis, superesse. Itaque id cepit consilium, vt à quarta, quinta, aut saltem sexta post meridiem hora, qua vulgus de cœna solet cogitare, conclusus cubiculo, à nemine inuiseretur; neque nisi quid maximè interesset, obturbaretur; sicque ad horam vsque nonam, quam cœnæ destinauerat, sibi, Musisque totus vacaret. Quin etiam, statis illis diebus, quibus cursores Parisios, aut Romam discessuri erant, cœnam differre solitus erat in decimam, vndecimam, ac persæpè etiam vltra mediam noctem; vt posset literas & plureis, & vberiores conscribere; qua occasione sæpiùs cursores aut domi continuit, aut iam digressos, vt litteras exspectarent, consistere, prece, ac pretio procurauit. Penè verò statim à cœna ita ad somnum se comparabat, vt apparatus faceret excitabulum tempestiuum. Non sanè quòd pigeret illum quietis necessariæ; sed quòd vltra horas quaternas dormienti, tanta in vesicam vrinæ copia conflueret, vt occluso præ nimia tensione orificio, emit-

tere illam deinceps non posset. Illa proinde occasione interrumpendus somnus erat; & crebrius quidem, si flaret corus, minimave aura frigidiuscula; tum quippe grauius, frequentiùsque vrina detenta ipsum diuexabat. Erat & alia occasio expergiscendi sæpius, sudor; quippe seu integumentorum, seu tempestatis calore ad natiuam imbecillitatem superadito, semel, iterùmve, aut etiam aliquando tertium, in singulas nocteis commutandum indusium erat. Manè exurgens, id obseruabat, vt caput seu galero, seu alia re superadiecta oneraret, donec illi sudor, calorve ex somno, quietèque conceptus, temperationem admitteret; alioquin enim aër frigidior laxatos poros subiens, obstruensque, solitus erat rheumatismos, dolorésque dentium creare. Eandem ob causam legens, scribensque, à fenestris procùl sedebat; aliàs siquidem nescio quid frigidulum penetrans, caputque, & faciem, aut genam obuersam, ita paullatim afficiebat, vt excitatis fluxionibus dentes quoque malè haberent. Effectum hinc etiam, vt quantum interdù per officia licuit, à vento, ac Sole abstinerit; & cum propterea excusationem aliquando prætexeret, causatus est, quòd cæterorum robustiora corpora similia essent laminis minimè obnoxiiis aëris iniuriis; suum verò corpusculum per simile esset folio papyraceo, cui penetrando vel minima aquæ guttula foret satis. Nunquam proinde deambulatum (quæ ipsi vna corporis exercitatio erat) pergebat, nisi tranquillo aëre, & cælo obducto, aut saltem Sole debili, & in occasum iam propendente.

Aderat etiam famulus, qui ponè gestaret vmbellam, vt feruorem Solis, si quis superesset, vel auram quoque auerteret. Quia verò id poterat ipsi, atque comitatui esse importunum; ideo deligere solebat conualleis, locaque vmbrosa, per quæ liber incederet, oculos aliunde, atque aureis pascens. Nempe ad confabulationem, qua gratius nihil habuit, adhibere solitus erat viros eruditos, ac leneis; vt memoratum aliquoties Galterium, Antonium Arbaudum Bargemonium Aquensis Ecclesiæ Præpositum, & simileis alios; ac sese intereà humanissimè recreari sentiebat plantarum virore, & florum pulchritudine; aquarum item murmure, & cantibus auicularum. Heinc videri mirum non debet, si hortum illum Belgenferianum tanta plantarum varietate exornatum voluerit; si præter insignem canalem, insignem etiam aquæ iactum singulari exsultatione erumpere curauerit; si auiculis hieme ad arbores citreas in xyftos formatas conuolantibus, disseminari grana curârit, & ne quispiam intereà aucuparetur, vetuerit. Præhabebat porrò vocibus humanis, instrumentisq; harmonicis musicam illam auium; non quòd aliâ quoque non delectaretur: sed quòd ex musica humana, relinqueretur in animo continens quædam, attentionemque, & somnum conturbans agitatio, dum ascensus, exscensus, tenores, ac mutationes illæ sonorum, & consonantiarum euntque, redeuntque per phantasiâ; cum nihil tale relinqui possit ex modulationibus auium, quæ, quòd non sint perinde à nobis imitabiles, non possunt

sunt perinde internam facultatem commouere. Voluit eam obrem continuò educari luscinijs, simileis-que auiculas, quas etiam in proprio cubiculo habuit, quarumque ita curam gessit, vt si quid egerent, aut vellent, ex varijs signis agnosceret, & vt fieret satis, statim prouideret: illæ verò, quasi agnitione quadam, benefactori accinerent, & cum eo absente plerumque silerent, vbi tamen aduentus signum vel voce, vel baculo daret, in cantum statim prorumperent. Quoniam autem incidit mentio affectus erga animalia, nihil oberit adnotare adolescentem, ac iuuenem deperiisse canum genus. Quorundam antè meminimus: amauit verò potissimum quos singulari aliquo instinctu præditos agnouit. In ijs fuit vnus, de quo sæpiùs id memorabile narrauit, quòd cum fuisset à nescio quo vehemente ictu percussus, ipsum non modò iam in ædeis ingressum subodoraretur; sed ad quinquaginta etiam passus venientem persentisceret; allatrànque ex improviso, mox aduenturum subindicaret. Cæterum occasione murium, qui libros, chartasque in cubiculo arrodebant, adamauit deinceps feleis, quos exosos habuerat; effectumque paulatim est, vt paucis primùm educatis necessitatis gratiâ; etiam ob solam delectationem numerosos habuerit. Ex Oriente quippe obtinuit cinereos, rufos, variegatosque, elegantia spectabili; quos propagatos etiam Parisios, & aliò ad amicos misit. Cum nihil autem non obseruaret, adnotauit feleis vtero gestare hebdomadas præcisè nouem; vltra annum decimum quartum parere; obstetricatione interdum

vti ; etiam cùm non conceperint lactare ; & id genus similia. Sed ad sui curam vt redeam, fuit ea quoque temporibus morborum simplicissima ; ipseque ferè experiundo didicit sui medicum esse. Nam primum quod spectat ad febrim , curare illam solitus fuit inediâ sibi præstitutâ ; ratiocinatus febris materiam aut non substituto fomite , citò absumi ; aut non factò impedimento, citò subsidere. Deinde, cùm rheuma, tussive vrgeret, nihil aliud, quàm vsurpabat buccellam crustæ ex pane sicco ; cuius semper frustula quædam, cum tragemate odorato, theculâ argenteâ conclusa gestabat. Sic enim ex ea detrita, saliuâque simul sensim instillata , opinabatur arteriam incrustatione quadam obduci ; adeò vt humor superfluens illam non exulceraret, neque prouocaret ad tussim. Hæmorrhoidibus leniendis alia nulla re utebatur, quàm oui luteo, cui interdum aliquid butyri, aut laridi fuisset commistum. Agnouit etiam balnearem aquam in potum assumptam iis mirè prodesse ; & vel calorem suppositum, vel minimum somnum eas remittere. Circa vrinæ retentionem, dictum est de vsu aquarum ; solebat verò, vt eam cieret, linteum, eiusve angulum dentibus premendo, quasi mandere ; idque in ipso conatu, quo proinde sæpè vrinam emisit. Nisi id verò sufficeret, vt in maxima vesicæ tensione, tum inter parietem, posticâmq; lecti partem interuallo arctissimo sese comprimendum sistebat ; nam post multos saltem conatus, id experiebatur non inutile. Et non ad omnem quidem retentionem consequebatur arenularum, calculorumve

deiectio : frequentius tamen prorumpebant , cum dolores renum , vterumque præcesserant. Vrinam autem excipere cucurbitulâ , quam ventosam vocant , solebat ; vt in eius fundo statim appareret , si paruriisset aliquid : videlicet labores illos , eruptionesque calculorum , parturitiones suas dicebat. Denique nisi podagrâ , parentum instar , laborauit , causam ipse censuit victus regimen , quod etiam quoties pater seruauit , toties consultum optimè fuit. Non est verò heic prætereundum , imbecillam complexionem nihil obstitisse , quò minùs se in morbis illis , vehementibusque doloribus patientissimè gesserit. Nam frequentia quidem , & diuturnitas quendam quasi callum induxisse videbatur ; sed patiendi tamen consuetudinem eo perfecerat ratiocinio , quòd quicquid pati necessum foret , ferendum esset leniter. Communis certè eius vox erat , se non tam angî propter mala , quibus erat obnoxius ; quàm lætari , quòd ea grauiora , vt esse poterant , non forent. Non dissimilis porrò animus erga fortunam aduersam fuit. Nam iacturâ aliquâ factâ , ac rei caræ potissimùm , non potuit quidem non commoueri : verùm molestiam temperare ea ratione solitus fuit , quòd non tam spectaret rem deperditam , quàm cum voluptate possessam. Sic solamen etiam quærebat ex rebus superstitibus : censebat enim non tam dolendum , ob id , quod iniquus casus abstulisset ; quàm exultandum propter id , quod bona fortuna seruasset. Heinc non infrequenter dicebat , cuius incerta bona paranti constitutum esse debere , se illa non sibi

Vu ij

magis parare, quàm furibus. Contingebat etiam interdum, vt quæ propofuerat, pro votis non succederent, conatúsque, & sumptus omnes efficerentur irriti; at folatio erat, quòd nihil tentaffet non laudabile, neque officio, impenfæve iterandæ impar foret. Eam ob cauffam non defiftebat idem tentare fæpiusculè; tanquam non desperans, quin prosperum quidpiam tandem affulgeret; ac aliunde existimans plureis labores irritos vno fuffeffu redimi; neque debere pifcatorem idcirco retia abrumpere, quòd iactum interdum fine fructu faciat. Et fic quidem ille patientiam, constantiamque tuebatur; cùm foret nihilominus fuapte natura subiracundus. Dicebat verò nihil fibi vnquam animi regendi perfuafionem æquè feciffe, ac fpectaculum casu quodam exhibitum in microfcopio. Quippe cùm in eo coneluffet pediculum, ac pulicem, obferuauit pediculum luctâ institutâ fic commotum fuiffe, vt fanguis à capite in caudam, itu, redituque continenti diftraheretur. Heinc nempe eft argumentatus, quanta fieri per iram debeat humorum, fpirituum, facultatum omnium perturbatio; quantam declinet perniciem, qui illi non fecerit locum. Duo autem quædam capita erant, ob quæ præfertim commoueretur. Vnum, ac præcipuum, iniuria ex ingratitude profecta. Iniuriam dico; nam ex obliuione fola beneficij, ne indignationem quidem vllam testabatur; qui ipfe potiùs videbatur id oblitus fuiffe, quod contulerat. Verùm, cùm quis fibi eam notam animi ingrati inureret, vt prætereà nocumento, vel impedimento

fibi, suisve, circa negotia, aut destinationes foret; tunc incalcescebat, excandescebatque, & probra etiam effundebat; meminique, dum statim sese ad sedationem componeret, conquestum, quod ea occasione philosophiam defectus fuisset. Alterum, negligentia, prauaque mandatorum exsequutio per famulos. Facile enim irascebatur, nisi quilibet primum audiens, exaudiret, accurreretque; ac nisi iussa faceret tempore, modoque prescriptis. Quippe cum de industria alicuius diffideret, aut de inuersione, interpolationeue, ex presumpto ingenio, propemodum securus esset; tum disertè, articulatim, & ex ordine precipiebat quemadmodum vellet quidpiam peragi; ac nisi deinceps, ut res fuerat inculcata, perfecta fuisset, vix se poterat continere, quin in querimonias, & conuitia prorumperet. Vnde sæpius ad me conuersus, solitus fuit dicere, oportebat ergo te esse infirmitatis meæ testem? Continebat nimirum sese, neque, nisi coram familiaribus, hæc animo habenas laxabat. Ac ista quidem ferè fuit vna animi eius impotentia: quanquam in sese statim rediens, tranquillitatem repetebat; &, quod spectat ad famulos, sæpè querulus solum fuit, ut excitaret socordiam, ac imposterum redderet cautiore. Quin etiam ita affectus fuit in eos, quos ducebat ingratos, & iniurios, ut nunquam maluerit vlcisci, quàm obliuisci iniuriam; nemoque agnouerit culpam, quem non complexus fuerit, beneficiisque nouis cumulârit. Nunc, cum in locum de beneficiis inciderimus, ecquis ignorat quantum fuerit ad benefaciendum pro-

penfus? Nemo certè vnquam alacriùs, liberaliùs, frequentius donauit; & cum proposuisset sibi Deum, ac naturam, omnia dono, nihil mutuò dantem, imitari; dici omninò de illo potest, quòd vota præcucurrerit, quòd spem superauerit, quòd præstare illi fuerit, quàm aliis optare velocius. Millies enim non modò opem, opésque vltro obtulit; sed non cogitantibus etiam contulit reipsa. Et vide simul industriam. Cum ad Holstenium mitteret, quos diximus supra, Aristoteleos, Platonicosque Interpretes, ducentis aureis nummis coemptos; scripsit quidem epistolam, qua videretur nihil aliud, quàm volumina commodasse; verùm post-scripto epistolio significauit se donasse, donatosque omninò velle; priorem autem epistolam eo duntaxat sine perscriptam, vt obtendere illam posset, si qui fortè molesti essent in deposcendis codicibus, quasi illos mutuò solùm possideret. Quàm putas verò sæpè egit, quod de Arcesila memorant, supponens putà cervicali dormientis, aut aliàs non aduertentis amici, pecuniam, qua egere eum comperisset, & recusaturum tamen? Sanè cum sæpè id non posset, & pudorem alienum non ferret; familiaris manu est vsus, vt eum, qui erat accepturus, confidentiorem faceret. Testari id profectò licet: nam etiam per supremos dies, dari per me voluit viro cuipiam ingenuo, cuius & indigentiam nôrat, & pudorem manifestandi. Neque putes id eum egisse, vt largitionis testem haberet; nam aliunde cum nôrat minùs in accipiendo difficileis; longè aberat, vt quæreret tertium, cuius pudore afficerentur.

iii. v. v.

Ipfemet enim exhibebat, neque femouebat modò omneis arbitros; fed ne familiariffimis quidem perfpèctum deinceps faciebat. Heinc fi mihi innotuit (vt exempli gratiâ hoc dicam) largitio illa pecuniaria, qua in Campanellam eft vſus; ex Campanella ipſo noui, qui & priuatim recitauit, & declarauit publicè; non verò ex ipſo Peireſkio, tametiſi tum ambo apud ipſum diuerſaremur. Quamobrem ſi in alium quoque contulit centum aureos, ducentos in alium, in alium trecentos; id fanè reſcire aliunde, quàm ex ipſomet conceſſum fuit. Scilicet non fuit ex odioſo illo genere hominum, officia exprobrantium, quæ cùm meminiffe debeat is, in quem collata ſunt, non commemorare, qui contulit; nemo eſſe potuit huius regulæ, quàm ille fuit, obſeruantior. Siquidem tantum abfuit, vt deprædicaret quæ præſtiterat; quin potiùs ſemper factam ab aliis mentionem auerſatus eſt, nec ſine quodam rubore paſſus; ſolitus aliunde ita extenuare quod conceſſerat, vt penè negaret quicquam conceſſiſſe. Non ita verò ſeſe habebat, quidpiam naçtus ab aliquo. Quippe celebrare nunquam deſtitit, ac tametiſi parui momenti res foret, aut magno etiam pretio redempta, profeſſus eſt ſemper ſe eſſe omninò deuinctum; ſolitus prætereà officiis, obſequiſque omnibus gratitudinem facere apertam. Nam ſi quis numiſma, ſigillum, membranam, marmor, vaſculum, aut quidpiam aliud ſeu antiquum, ſeu peregrinum, ſeu alioquin rarum dediffet; tum præter animum effuſum, diſpiciebat ſtatim qua ille re delectaretur, & qua ve-

rosimiliter careret; seu nempe libris, seu picturis, seu plantis, seu aliis rebus, quibus (cùm non auderet pecuniâ) rem cum fœnore compensaret. Constat id speciatim de pluribus libris, etiam carissimè coëmptis; sed in exemplum hoc satis esto, quòd cùm bonam hominum partem delectari nosset Gallico Mercurio, Historia Romana Coëffetei, Octauio Strada de vitis Imperatorum cum iconibus, aliisque id genus; illorum semper copiam habere comparatam voluerit, vt ingerente se occasione, ad manum esset, quod donaret. Ex quo effectum est, vt pluris eiusmodi libros octies, decies, & pluries non magno interuallo habuerit, & donauerit, ac sæpè etiam cùm spes non foret iteratò recuperandi; cuiusmodi fuère Eusebius Scaligeranus, Ephemerides Origani, & alij sexcenti. Tenere nempe se nunquam potuit, quin testatum faceret se conferendis potiùs, quàm accipiendis beneficiis natum; &, cùm maiorem voluptatem, quàm ex dono probè collocato non perciperet, perditum diem illum habere, in quo se quavis occasione munificum non exhibuisset. Heinc viri cordati, & Cræsi diuitias, & Arabum gazas illi exoptabant; vt suum illum liberalem, ingentemque animum testatiorem facere posset. Siquidem stupore dignum iudicabant, vnde nam illi ad tot sumptus, satis abundè suppeteret; qui aliunde & speratas opes, & intacta lucro pectora perspecta habebant. Et fuère quidem qui improbârint, quòd videretur non satis æquam familiaris rei habere rationem. Visus est enim sumptus superare censum; &

iudicium

iudicium vel ex eo factum, quòd mitteret Romam quotannis tria millia librarum Turonicarum expendenda. Verùm ipse ante salutem ponendos rumores non censuit; magnùmque semper quæstum duxit, opes honestè profundere, quæsito nempe bonis seu viris, seu artibus emolumento. Dicit quoque potest, quod Poëta ait, Quæsiuit nomen, quærat avarus opes; nam profectò seu suæ familiæ reditus imminuerit, seu non amplificauerit; at quæsiuit tamen tantam gloriam, quantam immensis opibus, cætera tam multæ nunquam consequentur. Hoc est verò, quod viri illi cogitare debuerant; non quæri nempe solùm diuitias, vt fames, vt sitis, vt frigus arceatur; quippe ad hos, aliòsque vsus naturaleis pauca sufficiunt; sed maximè, vt cum splendore æuum transigatur, relinquunturque monumenta propagandæ famæ post interitum. Is est enim tacitus finis, ad quem, dissimulanter licèt, mortales omnes collineant; & quem tamen non assequuntur, qui alioquin ditissimam efficere familiam student. Taceo eam fuisse Peireskio mentem, vt pro familia duceret Mundum; ac parentum, fratrum, aut filiorum loco, quibuscum omnia essent communia, omneis & sapienteis, & bonos haberet. Hosce appello; quia tametsi nihil non est vnquam benè merentibus largitus; delectum tamen semper eum habuit, vt in obuios quosque non esset profusus. Cùm enim minus quis mereretur, liberalitatem temperare nôrat; meminique poscenti cuiquam, vt decem nummos mutuò daret, responsum ab eo, non se decem, quos

mutuò crederet, habere; sed duos habere, quos gratis donaret. Cùm ille verò accepisset, & ex ipso requireretur, quamobrem ita faceret; satis est, inquit, si præsentì necessitati succurratur; & fiam potius parcus donator, quàm molestus creditor; expertus aliunde complureis idcirco auersari me, quòd se meo ære obstructos putent. Porro cùm nihil æquè amicos, ac beneficentia, & obsequium pariat; nihil mirum, si toto orbe, tot, tam bonos, tamque illustreis, atque constanteis habuerit. Mirum est potius, quòd tam multis demerendis suffecerit; cùm omneis ita coluerit, vt singularem non potuisset magis. Quippe in id semper incubuit, vt prouideret qua tandem re cuilibet gratificaretur; & imploratus ita accurrit, vt infoelicem se duceret, nisi amici necessitatem non præsensisset, præuenissetque. Nôrat proinde quodnam esset amatorium poculum verum; sic præsertim amans, vt nunquam ad suam vtilitatem respiceret, occasionem verò consulendi amicis præteriret nullam. Sic nihil sibi vnquam à Magnatibus, Principibusque viris petiit; at in amicorum, ac potissimum literatorum gratiam, quicquid conducere visum est, postulare nunquam erubuit. Seu verò illi precibus suis, seu aliunde quidpiam concessum tulissent, agebat semper gratias; & recipiebat in se tam suo, quam Musarum, & publicæ rei nomine, gratitudinis testationem. Nec suos verò amicos modò, sed quos præterea illi amârunt, ac speciatim parentes, filios, consanguineos, affines ardentè prosequutus est; illisque consilio, auxilio, perfugio, patrociniò fuit. Ac

parum fortè est dicere sumptibus nullis eum peper-
cisse, vt amicorum res promoueret; maius est, quòd
nullam habuerit neque inualetudinis, neque iniu-
riarum aëris rationem, quoties quidpiam periculi
interuenire deprehendit. Tanto præterea candore
fuit; vt nunquam rationem creditarum rerum ab
amicis exegerit. Quin-etiam ægerrimè tulit, quòd,
depositâ continuò comparandis libris, vsibusque
aliis apud optimos Puteanos pecuniâ, ipsi, contex-
tis indicibus, pretium, summâque subducerent;
voluitque planè sibi, cum ipsis non agi adeò scru-
pulosè. Vt paucis dicam, fuit illi pectus adeò ni-
ueum, ac innocens, vt merito iure amicos habuerit,
quibus non potuerunt esse amiciores. Ad-hæc au-
tem quantæ putemus consolationi illum fuisse, cum
amicos vel ægrotanteis, vel orbitate, aliòve casu
fortunæ perculsos inuisit? Nemini quippe aut me-
liora, aut amabilia verba; & quia morbis, dolo-
ribusque tolerandis assuetus erat, ideò nemini leni-
menta ægritudinum omnium perspectiora; nemini
potius habita fides, quòd ipse expertus omnia cre-
deretur. Nouimus certè aliquos, quibus de salute
propè desperantibus, animos restituerit; adeò fuit
solers detegendis, facundusque edisserendis insoli-
torum ipsis morborum symptomatibus, prognosti-
cis, causis, & nisi planè curantibus, saltem lenien-
tibus remediis. Ex his licet intelligi, quàm iucunda
esse deberet illius cum sanis conuersatio; quandò
tam bene nouerat ecquæ res forent, cuiusque genio,
moribusque accommodatæ. Nimirum cum tam mul-

ta nosset, impromptu erat deligere, quæ gratissima cuique enarraret; &, cùm esset semper ad discendum comparatus, percontabatur solùm ea, quæ nouerat collocutorem cum voluptate recitaturum. Ita cùm frequens à peregrinis, curiosisque inuiseretur, subodorabatur imprimis, cuius rei studio tenerentur potissimùm; ac tum ea solùm ostendebat ex libris, cimeliis, cæterisque rebus, quæ videre foret iucundum; neque aliquid obtendebat, quod ipsi nosse non affectarent. Rogitabat deinde ea, quæ ipsi vel in patria, vel iter faciendo rara obseruassent; habebátque semper quidpiam simile, quod vel monstraret, vel aliàs sibi visum, auditumve referret. Inde effectum est, vt nemo non inuitus discesserit, horásque, & dies non optauerit prolixiores. Quin longè etiam abfuit, vt crebrò conuersantibus tædium, aut fastidium crearet: exundabat enim semper nouo aliquo eruditionis gurgite; ac vocibus uis omnia exprimens, ita rapiebat animos; vt metum semper iniiceret, ne citò nimis faceret finem. Et appositè quidem, sed perrarò tamen, iocos interseruit: seriò quippe solitus loqui, eâ oris facundia sermones fundebat, qui iis salibus parum indigerent. Porrò, cùm eius consuetudo foret cuique gratissima; ipsi tamen oneri erant, quotquot res duntaxat vulgareis loqui, audiréve iuuabat. Conqueri proinde solebat, quòd tam bonas horas cogereretur perdere, audiendo solùm, assentiendóque, frigus, caloremve vigere; tempestatem esse claram, vel obscuram; auram sanam, vel infalubrem, cæte-

ráque similia. Eandem ob caussam auersabatur mulierum consuetudinem ; quòd vix liceret quidpiam frugi ex ea consequi , & de tricis solùm , ac nugis verba serenda cum ipsis forent. Impatienter etiam ferebat clamorosos , rixosos , loquaces ; tametsi istos leuiùs ferret , quòd plerisque verbis inutilibus frugi aliquid interferi posset ; id enim dicebat se eruere , vt ex paleæ aceruo granum. Oportebat tamen eos esse veraceis , quòd garrulis istis parùm conuenit ; nihil enim æquè exosum , ac virum , quem posset mendacij coarguere , habuit. Quare & solebat hoc hominum genus ita exercere , varias percontando circumstantias , vt memores sanè esse oporteret , si quid mentirentur , nec sibi contradicerent. Par iudicium esto de thraasonibus , quos pari modo non ferebat ; nisi quatenus inter iactationes , ingeniosum quid coruscabat , quod afficeret animum. Cæterùm enim gloriosos istos mirum in modum oderat ; præditus ipse tanta modestia , vt cum præclara agere , non verò iactare placeret , nihil vnquam superbè de se nec fenserit , nec dixerit. Heinc potuit sanè vel suo exemplo facere illos admonitos , qui & sui laudes inuitus audiuit , & titulos omneis ambitiosos delatos reiecit , & virtutes suas , alioquin eximias , ita eleuauit , vt semper vel infirmitatem , vel ignorantiam prætenderit ; planùmque fecerit nihil esse posse illa animi moderatione expetibilius. Nihil proinde adicio de summa mansuetudine , ac singulari humanitate , qua quosuis adeunteis , opísque quidpiam postulanteis excipere solitus fuit. In confesso siquidem

Xx iij

est, quàm non puduerit illum habere maiorem debito honorem quibusuis, inferioris etiam conditionis hominibus, quos vel genus, vel eruditio, vel dignitas quædam commendaret; quàmque se erga obscuriores, rusticiores, pauperiores, affabilem præbuerit; animos addens sese adeundi, assidendi, alloquendi, interrogandi, respondendi; donec quisque sibi ab eo factum satis existimaret. Atque id quidem erga omnes; sed erga illos specialius, qui suas in iudiciis commendatas causas optabant. Suauissimum enim habebat parteis ipsasmet priuatim audire; & percontando, instandóq; pleraque purius accipere, quàm à causidicis inter perorandum, scribendumve suggererentur. Nempe cum ipsi elegantes, atque eruditæ actiones placerent: iniquo tamen animo tulit, si quando veritati fucum, æquitati insidias, legibus fraudem, innocentia laqueum fieri, & endique obseruauit. Quanquam quo affectu sese compararit, ut ius suum cuique tribueret, indicatum superius est. Adde illum ea industria, ac felicitate fuisse, ut aliquorum nobilium liteis, aliàs interminabileis, arbitrato suo composuerit, pacemque inter familias inexpectatam procurarit. Adde & cum id moris foret, ut quæ partes coram Senatu liteis agitabant, Senatores ipsos in palatium, in templum, domum, aut ad alia loca procedenteis, agmine denso affectarentur; ipsum id nunquam passum fuisse, famulo contentum, aut præterea vno, alteróve ex familiaribus amicis, quibuscum posset colloqui, amandatâ sequentium turbâ. Cum illa porrò comi-

tate, humanitatēque erga omneis foret, tum speciali quadam obseruantia prosequutus est, quos nouit gradu, genere, virtute quadam eminenteis. Quippe vt omneis est veneratus, ita singulis, si quid potuit, præter debitos honores exhibuit. Promotis quoque ad dignitates, reducibus in patriam, seruatis ex morbis, adeptis coniugium, donatis progenie, atque id genus alia fortunæ bona assequutis, congratulari solitus est, seu coràm, seu per literas, voto, reuerentia, & affectu plenas. Nullum non præterea officium, atque obsequium præstitit; munera insuper adiiciens, vel certè communicans quicquid exquisitum variis ex locis obtinuit, prout vnumquemque his, vel illis rebus capi agnouit, aut subolfecit. Et questus quidem persæpè est, exhibendis, excipiendisque honoribus deteri tempus; at cum ipse delatos sibi, quantum poterat, constantissimè recusaret, nullum tamen, quem crederet aliis debitum, prætermisum voluit. Id aliquando ipsi obiectum; & maximè cum videretur ob imbecillas corporis vireis excusatione dignissimus; At, debeo-ne, inquit, vt ineptus esse primus desinam, pro ineptissimo haberi? Heic non adiiciam, quanta pietate erga Parentes fuerit; nam id suis locis satis insinuatum. Vnum solùm addam, quod Nouercæ mores planè acerbos deliniit. Non longè erat à doctoratu, cum illa die quadam confidens ad mensam, bilem effudit aduersus ipsum, quam in Patrem conceperat. Congestis plurimis conuitiis, ac exprobrationibus, quibus contradicturum sperans, detumescere amplius contendebat; ipse ni-

hil planè inficiatus, hanc vnicam vocem emisit, Ve-
 ra sunt quæ dicis, ô mater, imò & longè plura sunt,
 ob quæ iure conqueri possis. Tum quia verebatur,
 ne illa aut assensum huiusmodi sinistrè interpretata
 simulationem caussaretur, ampliùsque excandescere-
 ret; aut pudore quasi suffusa, aliam rixandi quæreret
 ansam; sese continenter è mensa subduxit. Illa tale
 nihil exspectans, & ad improuisum casum obstupe-
 scens, ita repentè animos fregit, vt sese continerit,
 effutieritque deinceps nihil. Priuatim postea ex eo
 quæsiuit, cur falsa cum sciret, quæ obiecta fuerant,
 nihilominùs admisisset; ille autem, Et admisi, Ma-
 ter, & admittam in posterum; auctórque sum, vt
 quoties pectus efferuescere senseris, iram potiùs ad-
 uersum me, quàm aduersus alium profundas. Nam
 ego quidem patienter feram; at alij exasperabuntur,
 vnde tu magis excandescens finem fortasse vix fa-
 cies, quin graueis exinde contraxeris morbos. Ne-
 que porrò id inutile fuit; illa enim sese deinceps
 longè mitiorem præbuit, ipsùmque adeò amare cœ-
 pit, vt de hærede instituendo sapiùs cogitauerit; ac
 perfecisset, nisi cum obiit, is in Belgio procul ab-
 fuisset. Ad fratrem quod spectat, tanta propensio-
 ne erga ipsum fuit, tantam vicissim expertus est, vt
 res in exemplum transire mereatur. Quippe ab æuo
 vsque ineunte ea fuit, cum mutua, & maxima bene-
 uolentia, consensio; vt in eadem studia semper con-
 spirauerint, & ne minimo quidem vllò interceden-
 te dissidio, de heriscunda familia ne cogitauerint
 quidem. De consanguineis, affinibùsque illud sanè
 testari

testari licet, quòd omneis habuerit coniunctissimos, excipisque voluerit domo, ceu communi hospicio, cum in urbem aduentarent, non patruleis modò, sed etiam qui ex atavis, tritauisque ducerent ramos. Quin-etiam, cum omnium patrocinium alacri studio susciperet, solitus erat, si fortè quidpiam inter ipsos interuenisset, componendi auctor, & arbiter fieri. De Præceptoribus dictum suis locis; addo memoratum ab ipso non semel, nihil accidisse sibi iucundius, quàm cum à Vario nescio quid in Fonuiuij gratiam obtinuit. Quid est quod hoc loco attexam de caritate in Patriam, cum ex dictis perspicuum sit illum totum fuisse in ea exornanda? Vt mittam enim nullam vnquam occasionem prætermittam, quin maiestatem Principis, Gallici nominis honorem, & iura regia facta tecta, aduersus Scriptores peregrinos voluerit; attingo solùm circa Prouinciam, curasse illum maximè, vt ea imprimis illustraretur. Eò nempe eius curæ spectârunt, cum nihil non egit, vt quasi ex cineribus Comitum nostrorum erueret historiam; ac nobilissimas familias suæ luci restitueret; vsus quippe non nuda traditione, non argumentis leuibus, non auctoribus parùm certis; sed scripturis authenticis, vt testamentis, matrimoniis, transactionibus, clientelis, priuilegiis; itémque statuis, tumulis, epigraphis, tabulis pictis, insignibus, numismatibus, sigillis, aliisque id genus rebus, quas vt detegeret, haberetque, nulli pepercit sumptui, nulli labori, nulli industriæ; euoluens ipse, aut procurans, vt euoluerentur acta omnia, quæ in omnibus archi-

uis, tabulariisq̄ue, Principis, Præfulum, Abbatum, Capitulorum, Cœnobiorum, Gynæceorum, nobilium, priuatorum quorumlibet; inque Ecclesiarum Statutis, Necrologiis, Kalendariis; ac depingi mandans quicquid peruetusti adumbratum, effigiatum, incisum, expressum per libros, vesteis, vitra, ædificia tam sacra, quàm prophana foret. Quominùs mirum, si nemini ex tota Prouincia maiores sui nobiles perspectiores, quàm ipsi fuerint; quandò & omnium genealogias retexuit, & ex actis expendit, & insignibus, cum ipsorum, propter varias stirpeis, variatione exposuit. Sic speciatim labore magno seriem texuit Vicecomitum Massiliensium, deducens illos ab vsque Guillelmo S. Honorati Massiliensis Episcopi fratre, hoc est, ab anno nongentesimo sexagesimo secundo. Quo etiam modo condidit synopseis Episcoporum, Abbatum, omniùmque virorum illustrium; ac plurimus præsertim fuit circa Trobadores, Poëtâsve suprâ memoratos. Eòdem spectauit studium emendandi, & excudendi chorographicam Tabulam, disquirendiq̄ue varia, per varias ætates confinia, cum specialibus populis, regionibùsque, & Principibus, qui in illa fuisse leguntur; ne quidpiam dicam de legibus, magistratibus, iudiciorum formis. Fuit autem curæ potissimùm scrupulosa peruestigatio, & ichnographia viæ Aureliæ, quatenus traducta per Prouinciam fuit; Amphitheatri item tam Foroiulienfis, quàm Arelatensis; Arcuum triumphalium tam Arausionis, quàm S. Remigij; trium Turrium superstitem adhuc in Sextiensi Palatio; &, vt paucis

dicam, rerum omnium, quæ saperent antiquitatem. Nam quòd præterea Inscriptiones, marmora, imagines, & alia id genus non neglexerit, manifestum est ex hæcenus dictis; vt etiam quod attigimus de Animalibus, fossilibus, plantis, aliisque, vel Prouinciæ propriis, vel ex peregrino orbe translatis. Eòdem denique, quòd constanter excitauit ingenia, quæ aut nouit, aut prouidit, condecorandæ patriæ nata; admonens semper, animansque, & libros, cæteraque omnia, si opus foret, suppeditans. Cùm commendaret verò illos, qui scriptis, inuentisque suis, ac descriptione præsertim regionis, rerumque gestarum illam celebrassent; tum suspexit maximè studium, quo affectum nouit Polycarpum Riuerium, Carthusiani ordinis decus, cuius immensæ eruditioni accessit notitia eximia rerum omnium Prouinciæ, explicandarum speciali tomo operis Herculei ab illo suscepti. Tum maximi fecit potuisse se demùm hortatu suo inducere Iacobum Morguesium, emeritum, ac sanè magnum Aquensis fori ornamentum, vt se ad Statuta Prouincialia illustranda componeret; quòd foret exinde lux magna omnibus Prouinciæ tribunalibus affulsura. Quàm sæpè verò exoptauit Petrum Decormium generalem aduocatum, profundæ adeò doctrinæ virum, functione demùm ab erudito, dignoque filio subleuari, vt totus fieret concinnandis, communiendisque Senatusconsultis, & quæ præsertim ipse suasisset! Quàm sæpè Scipionem Pererium, cuius nunquam satis mirari ingenium, iudicium, eloquentiam potuit, suas illas forenseis

Y y ij

actiones, adeò eruditas, atque elegantes, mittere in lucem! Et pauca hæc quidem ex multis de affectu in Patriam; nam quantum aliunde condoluerit, cum temporibus difficillimis nihil, nisi vota superfuerunt, commemorare parùm est. Superesset iam aliquid circa Religionem in diuinum Numen: sed in confesso primùm est, illum semper maiorum fidem, hoc est Catholico-Romanam professionem sic defendisse, vt etiam ad illam quotquot potuit ex heterodoxis, ac potissimùm eruditis, inflectere curauerit. Deinde religiosi cultus fidem vberriam fecerunt publicæ omnes cæremoniæ, quas rigidè semper, quantum licuit per valetudinem, obseruauit. Quippe & solemnibus sacris, concionibus, processionibusque, vt vocant, interfuit; & nullum fuit celebre festum, in quo non seipsum Sacerdoti probauerit, mensæque Eucharisticæ factus particeps fuerit. Constans ad-hæc sincera fide, amorèque in Deum fuit, sublimè de tanta Maiestate sentiens, ac summè de eius bonitate sperans. Nihil addo de cultu, quo fuit prosequutus Pontificem summum, Cardinaleis, Legatos, Nuncios: siquidem nullam prætermisit occasionem testandi ipsis reuerentiam, affectum, obsequium; vt minùs sit mirum, si illis nihil vnquam negotij in Prouincia contigerit, cuius ipsi committere procuracionem non affectârint. Quo titulo etiam demeruit cæteros Prælatos, Generaleis, Prouincialeis Ordinum, quos recensere prolixum foret; agnitus aliunde patronus Cœnobitarum omnium, maximè verò reformatorum, qui si quid egerent in:

curia Romana, in Regia, in Prouincia, ac Senatu ipso; illius continuò implorabant opem. Nunc, vt specialius Studia dicantur, præmittendum imprimis est, fuisse Peireskium Ingenio prompto, aut si quid certè defuit, arte, ac labore illud compensasse. Quippe in rebus etiam conceptu difficillimis, inculcatione vix indiguit; & sedula disquisitione, exercitationeque mentis, ipsam ad quiduis facilè intelligendum comparauit. Habuit enim præterea illud ita natum ad omnia, vt nullum fuerit doctrinæ genus, cuius desiderio non inarserit, & de quo non lubens conseruerit cum peritis viris sermones. Moderatus certè quod ad alia spectat, videtur fuisse vnica sciendi cupiditate immodicus; nemòque fuit, qui vehementius affectârit perficere celebre illud liberalium disciplinarum coronamentum. Quin ne hoc solùm; sed etiam mechanicarum studiosus fuit; eaque de causa nullus vnquam artifex præcellens, ac celebris fuit, quem remoratus, aliò tendentem, apud se non detinuerit, ex quo non multa seu opificia, seu artis arcana arripuerit; ipsum domi, victu, stipendiis, variisque muneribus in mensis, ac in annos fouens. Sagacitate quoque mira fuit, adiutante constantia, qua inuestigando nunquam fuit defessus. Euenit proinde non rarò, vt coniecturæ successerint, quòd ex oblatiis circumstantiis, cætera adnexa subodoraretur, ac foeliciter diuinaret. Nihil certè ipsi traditum in manus, cuius, quicquid notitiæ poterat haberi, non eruerit; adeo vt non immeritò habitus fuerit toto orbe quasi Arbiter rerum abstrusiorum.

Y y ij,

Nempe, si quid vspiam inuentum, cuius nesciretur origo, natura, destinatio, statim ad illum prouocabatur; quasi germana rei notitia citra eius opem haberi non posset. Quid, quòd rerum etiam, quæ non forent, sed esse tamen perhiberentur, rimatus conditionem est; disquisiuitque, num saltem possent in rerum natura existare? De Solertia iam sæpius dictum, ob quam nihil penè, quod humanitùs fieri, haberive posset, se consequuturum nunquam desperauit; modò iuaret, interessetve animum eò intendere, explicareque conatum, ac neruos. Et sanè plurima peregit, ac obtinuit, visa viribus, conditioneque superiora; quoniam facillè prospiciebat quicquid promouendo, obstantòve esse poterat; impiger aliunde, vt illud vrgeret, hoc amoliretur, & omnia misceret, quousque votorum compos fieret. Quin etiam amicos vbique parabat, & officiis variis vltro obstringebat, vt seu aliquid destinasset, seu deinceps occasio destinationem factura esset, ad obsecrandum forent comparati. Quamobrem, re proposita, quam peragendam arbitraretur, prouidebat primùm pretio-ne, an' prece, amore, an metu, iussu, an sponte; & quis, quid, vbi, quomodo, quando, ad præstitutum finem conferret; ac tum, nihil cunctando, manum operi dexterè admouebat. Sic in excogitandis caussis operum tam artis, quàm naturæ admirabilium, peracutus, ac celer fuit: facillimè enim coniciebat, &, dum tantillùm decoxerat, coniecturas suas ratiociniis omnifariis suffulciebat. Memoriam ad-hæc habuit fœlicem, ac plurimùm firmam. Ta-

metſi enim conquerebatur habere ſe fluxam, atque imbecillam; explicari tamen non poteſt, quanta fuerit varietas rerum, quarum ex ineunte æuo meminit, idque non vniuerſè modò, ſed cum ſingularibus etiam locorum, actionum, verborum, perſonarùmque circumſtantiis. Ex quo efficiebatur, vt inter loquendum, adſtanteis ſemper mirè recrearet; quòd, quæcunque ſuborta foret colloquendi occaſio, proferre è ſuo penu poſſet, quod appoſitè, lectis verbis, ſumma cum gratia recitaret. Nempe non fuit rapida quidem volubilitate verborum: at non fuit tamen hæſitans lingua, nec abſonus voce, nec ſenſu confuſus. Seu enim partus ingenij, ſeu theſaurus memoriæ, ſeu animi motus efferendus foret; adeò non inuita verba occurrebant, vt diſtinctè, grauiter, copioſè, ornatè omnia diceret; neque, ſi res fuiſſent coràm poſitæ, conſpici præclariùs potuiſſent. Iudicio maturo, ac ſolido fuit; adiutus præſertim tanta experientia, lectione, & meditatione rerum. Et quamuis nonnullis videatur præcipitanter egiſſe, quòd nihil cunctatus vnquam fuerit, quoties promouendarum artium, adiutandorùmve virorum eruditorum occaſio incurrit: nihilominùs ipſamet reſ fuit, de qua cum à primis annis, ac toto decurſu ætatis cogitauerit, nihil eſſe potuit deliberatius. Quin dicebat etiam nihil deliberandum, vbi ageretur de iis adiuuandis, qui eſſent generi humano ſua doctrina, ſuiſve inuentis quomodocunque auxiliaturi. Viſus eſt aliunde non nihil credulitati indulgiſſe; at cum nerui, & artus ſapientiæ ſint, nihil temerè cre-

molen

dere ; non postulat aliunde ratio , vt nihil nisi visum , auditum , palpatumve admittatur. Nam delectus quidem habendus , neque cuius fidendum est : sunt tamen boni , doctique viri , tam falli , quam fallere nescij , quibus fidem non adhibere ferum , & immane videatur. Atque id præsertim , cum sit angusti nimis ingenij , persuasum habere nihil esse in naturæ recessibus , præter hæc familiaria , vulgoque obuersantia ; & ea , quæ in vna regione , aut ætate visuntur , mensuram fieri , ac typum omnium , quæ esse in cæteris possunt. Id cum Peireskio perspectum foret , facile omneis audiit , de quorum seu eruditione , seu probitate non dubitavit ; at cum non pronunciaret statim , quæ narrarentur esse ex iis , quæ fieri , esseve non possent : solitus est tamen expendere omnia , & nisi posset aliud , saltem sic rogare omneis circumstantias , vt si quid demum crederet , id probabile esse oporteret. Quod si interdum propriis ratiociniis non diffidit , visusque est paullo tenacior conceptæ semel sententiæ ; causa illi fuit , quod existimaret non esse semper vacillandum , neque decedendum de ea opinione , quam aliqua ratio , aut coniectura fecisset firmam ; nisi potior occurreret , quæ oppositam firmiter stabiliret. Et sanè nihil tutius quidem , quam comparatam habere mentem ad exuendum omne præiudicium , vt rationi , ac veritati sine pertinacia locum præbeat : verum , quia vix vquam occurrunt momenta rerum paria , efficitur semper ; vt mens in vnam partem propendeat , adeo vt quisque tanto sit excusatione dignior , quanto vel
nolens

nolens id sequitur, quod verisimilius videtur. Dicendum rursus fuisse illum sedulitatis eximiæ, diligentiaque inexpugnatae. Ea certè fuit maior, quàm pro virium, valetudinisque ratione; quandò vix vnquam ita remisit vehementem illam contentionem animi, vt vllam horam, necdum vllum diem absque linea transegerit; adeò nullo vnquam momento deliciarum suarum obliuisci potuit. Quorsùm verò innuam indefessum studium, seu obseruandum aliquid, seu committendum chartis fuit? Nam quantum quidem præstiterit in obseruando; seu res caelestes, seu terrestres, seu naturales, seu arte-factæ, seu antiquæ, seu recentes, seu quæcumque tandem visæ sunt cura & attentione dignæ, passim iam insinuauimus: in scribendo verò sic impiger fuit, vt quicquid rerum occurreret, statim faceret adnotatum. Literas prætereo, quas, si quisquam alius, & numerosissimas, & eruditissimas, & plerumque etiam fusissimas scripsit. Refero potiùs, nihil vnquam memorabile accidisse, quod non ipse statim sua manu in commentarios retulerit; cuiusmodi fuère pompæ panegyricæ, publicæ clades, prospera, aduersæve magnorum virorum euenta, contentiones celebres, habita cum Principibus, & eruditis viris colloquia, atque id genus plurima alia. Admouebat autem incunctanter manum, ne descriptionem differendo interuenirent negotia, quæ exturbarent; ac interim memoria elanguesceret, & rerum multarum singularem minùs tenax efficeretur. Similis erat diligentia, qua, seu quidpiam notatu dignum sibi in men-

rem incideret, seu audiret ab alio, seu ex libris expiscaretur, arripiebat calamum; nec poterat pati, ut quidpiam periret, quod vel sibi, vel aliis arbitraretur usui futurum. Conscribebat verò, quia existimabat rem tum demùm esse in tuto, nec posse perinde ex charta, ac ex memoria effluere; idque cum ipsi, ut Socrates, aut Pythagoras fidere non posset; experireturque id, quod scriberet, ipsa scribendi contentione animo profundius infigi. Cæterum quicquid adnotaret, deligebat semper novas schedas, seu distincta chartarum folia, ut si quid addendum postea videretur, efficeretur confusum nihil. Præscribebat autem in fronte, aut in summo margine adnotandæ rei argumentum, siue titulum caractere maiusculo (quo etiam ferè interscribebat nomina propria, vocésque alias, quæ poterant ex minutiore, aut non rectè legi, aut non tam citò occurrere) adiciebatque annum, & diem, &, cum ab alio acciperet, præmittebat etiam auctorem. Nec modò verò marginem interdum ex vna, sæpiùs ex utraque parte relinquebat, ut si festinando quidpiam omisisset, posset illud adicere, potiusquàm interiicere: sed & ipsam frontem faciebat peramplam, ut discerni meliùs posset titulus, & maximè, si fortè ipsum præmittere, præ festinatione, non satis vacaret. Quanquam id rarò; neque enim imperfectum quicquam volens relinquebat; quòd sæpè nimis expertus fuisset res inchoatas, aut concisas futuræ ampliationis spe, nouam manum, aliis curis interuenientibus, haud sensisse. Quapropter sic omnia scri-

bebat, vt si manus extrema foret; indignabaturque, si quando iussus aliquis, seu dictatum, seu excerptum, seu proprium quid conscribere, non satis capacem relinqueret locum præficiendo titulo; aut marginem non satis congruum, congruamve satis distantiam inter voces, ac lineas, exscriptionis elegantioris, ampliorisque expectatione. Censebat enim, id, quod res erat, eam dilationem esse fallacem; & nisi aliud, nonnullam certè inducere temporis iacturam. Pari ratione ægrè ferebat, si quis procùl absens exspectaret vel reditum, vel occasionem aliam, vt quidpiam vberius narraret, vel transmitteret; volebat enim copiosè scribi, & quamprimùm mitti quodcumq; nosse, vel habere intererat; quia non raro ex simili procrastinatione fuerat rebus pulcherri-
mis, vtilissimisque frustratus. Non poterat autem qui illum amasset, copiosas nimis literas dare, quòd rerum scriptarum nullas circumstantias non explicitas peroptaret. Quin-etiam sæpius querebatur, quòd qui scriberent, non satis cogitarent ea, quæ sibi ipsis essent in luce, ac proinde vt nimis nota, vel non magni facerent, vel scribere negligenter, esse absentibus planè incomperta; atque idcirco nihil ex illis non nouum iri habitum, eoque nomine placiturum. Heinc sicut ipse quid explorans, aut aliquem interrogans, nihil, quod ad rem attineret, omittebat perquirere; ita cum aliquid ab aliis inuestigari, obseruarique seu procùl, seu propè iubebat; mandabat semper, vt quibuscumque id posset modis perspiceretur, adeò vt nullæ, si fieri posset, laterent circum-

stantiæ, quas proinde ipse ferè præscribebat; mirè aliunde oblectatus, si quis suoapte Marte, propriâque solertiâ, vel ad omneis, vel ad plures, vel ad aliquas certè attendisset. Ad hæc impenso fuit studio ad librorum copiam, varietatémque comparandam. Nam de MSS. vt nihil dicam, quos nisi habere antiquos potuit, exscribi certè procuravit (exscripsitque interdum ipse) præhabitis indicibus Bibliothecarum celebrium, ac toto orbe præcipuarum; vt si quid sibi, studiosisve necessarium occurreret, vnde erui posset, in promptu haberet. Vt istos, inquam, præteream, prælo subiectos conquisiuit Roma, Venetiis, Parisiis, Antuerpia, Amsterodamo, Londino, Lugduno, aliunde; idque non modò ab exactis Francofurtensibus nundinis; sed toto etiam anni decursu, amicis admonentibus, transmittentibusque qui pro votis essent; & subministratâ seu per nummularios, seu per amicos ipsos pecuniâ. Si vspiam quoque Bibliothecæ distraherentur, subhastarenturque; coëmi rariores curavit, eosque nominatim, qui forent elegantioris cuiusdam, neque habitæ sibi editionis. Et incredibile quidem dictu, quantam copiam congesserit; incredibile etiam, quorsùm non propterea completissimam Bibliothecam reliquerit: sed neutrum videbitur mirum, si quis considerauerit quæsiisse cum libros non sibi solum, sed etiam quibusuis opus illis foret. Innumeros verò commodatò dedit, qui restituti nunquam sunt; innumeros quoque donauit, vt superiùs attigimus, quorum exemplaria vix, ac ne vix quidem

speraret posse refarciri. Id nempe cum ex usu esset eruditorum virorum : nam ex iis , quorum Bibliothecæ possent exempla sufficere, mira profusione est usus. Eam ob causam quoties accepit aliquem recens editum , plura illius exempla voluit , quæ partim sibi asseruaret , partim in amicos statim distribueret , prout argumentum placitum norât. Seu donaret porro , seu sibi haberet , compingi atque contegi pereleganter appetiit ; vnde & aluit continuo domi artificem industrium, qui compactionem exquisitè elaboraret, decorarétque. Quin aluit etiam interdum plureis ; neque enim vnus satis vnquam fuit , tot confluentibus vndique voluminibus perficiendis. Contigit etiam sæpenumerò , vt commodatos sibi libros, à suis possessoribus negligenter habitos, compactori suo reficiendos, exornandósque tradiderit ; cum ij nimirum vel argumento , vel raritate id mererentur ; adeò vt ex malè curatis comptos faceret, redderétque. Sic curauit etiam quoscunque est nactus peruetustos codices, seu impressos , seu MSS. Neque ipsos integros modò ; sed illorum etiam fragmenta , semesaque folia. Et cum ex eo quæreretur, cur tam sumptuosus ea in re foret, causam dixit , quòd persæpè libri optimi fata pessima paterentur , cum in manus ineruditas parùm culti inciderent ; ac se ideò operam dare, vt, vel ex decòre pretium obtinentes, nec scambros metuerent, nec thus. Quos sibi verò compactos habuit , proprio caractere insignitos voluit. Constitit ille ex tribus Græcis maiusculis literis N, K, Φ , cæ elegantia in-

ter se commissis, vt geminata tam dextrorsùm, quàm sinistrorsùm legi possent; ipsísq; initialibus exhiberentur tres illæ voces Νικολάος Κλαύδιος Φαβείκιος. Quantum ad Bibliothecæ locum, is fuit sanè nimis angustus, quantumuis præter parietes supellectile pretiosa ornatos, tabulatum quoque medium forulis onerauerit, ex eadèmq; instruxerit. Heinc libros quoque habuit tam in promusæo, seu quasi Bibliothecæ atrio, quàm per diuersa conclauia, columnatim cumulos. Et sæpè quidem cogitauit de prolixa quadam pergula exædificanda; sed tam multa mouenda fuerunt, potissimùm verò paterna, atque auita Bibliotheca, in quam aliunde maximam partem cimeliorum coniecerat; tam etiam parùm otij sibi semper fecit, ac habuit; vt rem exsequi non valuerit, ipsásque ædeis, vt ab initio se habuerant, reliquerit. Mitto, quòd idem promusæum, itèmq; domus atrium, hortulúsque, & alia loca onusta fuerint marmoribus, tum effigiatis, tum insculptis; quòdque cùm in vetustiore illa Bibliotheca conclusam haberet congeriem immensam antiquorum numismatum, ponderúmque, saltem leuiorum; in alia verò tam pondera, quàm vasa, quàm arma, quàm statuas, quàm innumera alia; necessum fuerit omnia iacere veluti confusa, ipsíque vni, qui omnia probè nouerat, manere discreta. Longè sanè abfuit ab iis, qui apud Senecam, Corinthia paucorum furore pretiosa, aurea subtilitate concinnant; nam etiam pretiosa, quæ ab initio comparârat numismatibus loculamenta, neglexit; ex quo præsertim furta expertus,

periculo suo cautior factus est, thecásque ex ebena, aliáve simili materia comparauit duntaxat rebus furto minus obnoxiiis, vt tripodi illi, symbibísque vasis, cæterísque eiusmodi. Nec tamen abs re insinuauit quæ videri aliis poterant confusa, non fuisse ipsi indiscreta. Tametsi enim excusationem non infrequenter texeret, quòd apud se omnia forent nihil aliud, quàm moles rudis, ac indigesta; attamen nihil vnquam diù requisit in tanta illa congerie; modò ipse solus cimelia, libros, chartas, alia contrectasset; nec iussus quispiam alius conquirere interuertisset. Nam, vt de libris nihil dicam, quos suis titulis insignitos, in suas quantum potuerat classeis sedeísque distribuera, quósque Simeoni Corberano, ingenioso glutinatori, vel leuissimâ circumstantiâ, etiam quâ indigesti erant, significare poterat; cætera sic solitus fuit in fasciculos, papyraceo, alióve inuolucro contectos digerere, colligaréque, vt ipse sua manu, maiusculo caractere, præscriberet titulos, quibus quicquid in vnoquoque foret conclusum, admoneretur. Cùm soleret verò speciatim literas acceptas in fasciculos colligare, prout variorum erant virorum, locorumve, aut temporum; superscribebat antè quis, vnde, quo anno, mense, ac die perscripsisset; subiiciebatque indiculum breuem rerum præcipuarum, quas inter legendum subnotârat lineolâ: exinde nempe adiutabatur tum ad rescribendum distinctiùs, atque expeditiùs; tum ad inueniendum, si quid aliquando ex literis requireretur. Si quid autem rerum nouarum contineretur in lite-

ris, quod alij sibi notum vellent, tum non promiscuè eas ostentabat; sed exscribi ita curabat, vt lineolis includeret quicquid exscripto exclusum vellet; vovelas rescindens hominum, rerum, negotiorum, quæ ignorari interesset; ac, ne quid posset offendere, phrasin commutans, aut leniens. Vt solebat porrò curare perscriptas ad se literas; ita quas ipse conscribat, amanuensibus exscribendas dabat, asseruatâque earum exempla, pro varietate, conditione seu regionum, seu hominum, in quaterniones coniiciebat. Cùm rogatus verò aliquando esset, cur id ageret; respondit, non sanè quòd sua asseruatu digna putaret; sed quòd sæpenumerò interesset, quid pridem, nupérve aut scriptum, aut non scriptum foret, oculis subiicere; ne vel idem, aut eodem modo inculcaret cum tædio; vel omittere pergeret, de quo dubitaret, num antè scripsisset; vel repetere memoria non posset, quæ aliquando conquisiisset, digessissetque impenso studio: vel non haberet vnde posset inficianteis rei cuiuspiam se monitos, convincere; vel denique, si literæ sinistro quodam casu periissent, in recudendis laboraret. Quod ad librorum lectionem spectat, parùm profectò otij, quod posset illi impendere, postremis vitæ annis superfuit. Si quidem totus penè fuit in conscribendis Epistolis; & cùm libros peruolutaret, fecit maximè, vt aliquid exciperet, quod transferre in illas posset. Quando cumque autem se lectioni dedit, progredi cursim aut transuolare loca difficilia solitus non est; sed lento gradu semper incessit, substititque, quoties occurrit

currit, quod remoram iniiceret. Heinc præstò semper calamum habuit, vt subiectâ lineolâ designaret loca obscura, & quicquid notatu videretur dignum. Dicebat se enim inde admoneri, vt libro resumpto, difficilem locum iteratò expenderet; obseruabilem menti inculcaret; vsurpabilem statim inueniret. Quare neque fuit ex illis, qui lautos libros obtinentes commaculare illos verentur similibus lineis, notisve marginalibus: pretiosissimos enim potius habuit, in quos plureis notas inserere potuit; vnde omnem ferè ante compactionem aluminosâ aquâ imbui, & non satis fore margines præsentens, folia chartæ puræ inferi mandauit. Solitus fuit etiam, si quid ab amicis obseruatum acciperet, aut interserere sua manu, aut per ipsosmet, vel alios, in codices suos interscribenda procurare. Eadem ratione, si quos habuit, vel dono datos, vel coëmptos, qui doctorum virorum fuissent, tantò semper cariores duxit, quantò plura illorum manu inter-exarata cognouit. Ex quo aliunde agnoscitur, studiosissimum illum fuisse habendorum autographorum, ac ineditorum præsertim, si qui obtineri ab auctoribus, eorumve hæredibus possent, quos in lucem edi, aut saltem, si per auctores non liceret, exscribi sibi procuraret. Ea certè de causa semper habuit librarios, seu exscriptores paratos (quos inter sanè tacendus non est amanuensium fidelissimus, patientissimûsque Franciscus Parrotus) vt seu linguis vernaculis, seu Latina, Græca, Arabica, Turcica, aut alia quacumque quidpiam vellet, facerent satis. Scilicet passus numquam est, vt mini-

A a a

num cuiuspiam inuentum , obseruatúmve deperderetur ; adeò semper fuit ea spe , vt ex ipso proficeret , prodesseve alicui posset. Æquum est autem commemorare , cùm circa alia omnia argumenta sollicitus foret , oblitum sanè non fuisse ea , quæ sui essent muneris. Etenim cùm existimaret vnicuique homini ad certum genus publicæ vitæ , seu pro nascendi conditione , seu ex electione propria destinato , in id præcipuè incumbendum , quod institutum postulat ; ac tum licere ad alia studia , pro lubitu , diuertere : idcirco ipse cætera quidem confectatus est studia ; at non propterea intermisit se in ea arte exercere , quam nôrat , ac profitebatur. Iurisprudentiam nempe excoluit Cuiaciana illa , ac liberali methodo , quæ ex ipsis fontibus iuris , potiusquàm ex doctorum riuulis , legum nitorem conspicuum facit. Heinc verò præcipuè amauit antiquitatis studium ; quòd eò maximè faceret ; & præter Pandectas MSS. quos habuit , requisit etiam alios Codices , quòd quædam editorum loca expeterent ab ipsis lucem. Hac certè occasione memini , cùm aliquando dubitaret (& ne Pandectæ quidem Florentini prorsus satisfacerent) de germana interpretatione Legis Neratius , circa retentam , amissamve solo animo possessionem , scripsisse eum Romam , vt ex vetere MS. Cardinalis Barberini , ac Buccardi manu , textus Legis , cum scholiis marginalibus summa fide exscriberetur. Nimirum quoties fore præsensit , vt circa causam celebrem ferret in Senatu suffragium , nullum non mouit lapidem , ne illud ferret imparatus.

Sic pridem circa eam quæstionem, cui debeat accedere lucrum, creditori-ne, an debitori, vbi datis mutuò monetæ speciebus, æstimatio accreuerit, ex interueniente Principis edicto: Pacium adhuc superstitem interpellauit per literas, vt quicquid vsquam ea de re obseruasset, communicaret. Sic nuper egit cum Salmasio, de pœnis olim apud Romanos, aliàsque nationes præscriptis in eos, qui stationes deserunt, & animo potiùs pusillo, quàm malo, commissis sibi arcibus cedunt. Sic cum Bignono, eximio illo, quem huius æui Scæuolam, ac Varronem dicere liceat, de auctoritate legum Romanarum per Galliam, propter edicta Alarici, Caroli Magni, aliorumque Principum, qui visi sunt leges Theodosiani Codicis, cæterasque ratas habere. Perscribebat ipse intereà, quicquid ferè dici, aut excogitari hisce de rebus poterat; adeò semper erat locuplete penu, adeoque illi rescribebant debere eum solum se consultare; verùm cum ipsis ita agebat, vt circa ea, quæ iam nosset, congerenda non laborarent, ac in eo essent potiùs, vt nouum quidpiam ostenderent. Quod dixi porrò obiter circa antiquitatis studium, complectitur id maximè vniuersam Historiam, quam sic animo informauerat, tenebátque, vt videri posset omnibus & locis, & temporibus interfuisse. Defixum quippe hoc semper habuit, conferre maximè historiam non illustrando modò iuris studio, sed componendæ etiam vitæ, animoque eximia quadam atque liberali delectatione afficiendo. Censebat enim quodammodo efficaciorẽ Philosophiã, quòd hæc

A a ij

quidem verbis homines erudiat, sed illa exemplis accendat; ac aliunde faciat, ut nos vitæ brevis pigere non debeat, quam reddit participem rerum, temporumque præteritorum. Conquisiuit proinde semper nationum omnium Historicos, & cum per antiquos haberet per-caros, tum eos duxit carissimos, qui vel nostræ gentis essent, vel quomocunque ad eam attinerent. Ut enim vix patienter tulit hominem ingenuum, qui in orbe suo peregrinus esset, videre; ita callere ipse voluit quicquid monumentis esset proditum, non de rebus modò ad Prouinciam, Galliamve speciatim pertinentibus; sed etiam de iis, quæ ad Italos, Hispanos, Germanos, Anglos, Hungaros spectarent, vniuersèque ad illos omnes, quibuscum hominibus nostris commercium, aut dissidium fuit. Et quàm-ardenter, putas, expetiit interpretationem, atque editionem Arabicorum codicum, quos optimus Golius ex Oriente nuper aduexit, continenteis historiam expeditionum, bellorumque à Regibus nostris gestorum in Syria? Putauit enim posse fieri, ut eius nationis Scriptores secus, quàm nostrates multa recitârint, quæ nosse foret operæpretium; ut vel ex mutua collatione, elici, contextique posset narratio quædam verisimilior. Putauit etiam posse exinde plurima à nostris omissa suppleri, cum ipse quoque innumera supplenda haberet ex variis illarum regionum, atque temporum comitiis, diplomatibus, literis, sigillis, insignibus, inscriptionibus, numismatibus, aliisque id genus. Erat verò rerum huiuscemodi præ aliis impensè curiosus.

quòd testeis esse diceret antiquitatis incorruptos, quòdque ex iis addiscerentur, quæ frustra requireret quis ex historiographis omnibus. Et memini quidem interdum, cùm vitris variæ conuexitatis dispi- ceret chartas, & numismata minutissimorum, ac se- mesorum characterum, obiectum id fuisse, quod Seneca habet, *Illum tu otiosum vocas, qui maiorem die- rum partem in æruginosis lamellis consumit*; itémque il- lud, *Insanit veteres statuas Damascippus emendo*: ac eiusmodi alia. Verùm ipse, Non nescio, inquit, ef- fusè à multis rideri hæc studia, quasi, nec nobis or- namento, nec cæteris vsui sint: ij tamen soli iure carpuntur, qui ad vanam, aut etiam nullam eruditio- nem hæc referunt; cùm plerique comparent solùm in ornamentum armariorum, ac parietum, nec alio fine habeant, quàm vt habere perhibeantur. Porrò laude digni videntur, nec tempus frustra terere, qui talia conquirunt, expendunt, illustrant, vt bonis au- thoribus legendis facem præferant; vt historiarum circumstantiæ perfectiùs clarescant; personæque, res, & actiones animo meliùs infigantur. Scilicet ex sta- tuis, numismatibùsque cognoscere licet, qualis fue- rit vultus, habitùsque clarorum virorum, fœmina- rùmque illustrium, quarum nos actiones auditæ de- lectant; qua forma fuerint Dij, Deæque, & Heroës prisca, cum suis illis insignibus; cuiusmodi fuerint siue ornamenta, siue instrumenta religionum, bel- lorum, magistratum, coronæ, currus, triumpho, se- dilia, innumerâque id genus alia. Quæ, & plura cùm recenseret, tum prolatis compluribus monumentis.

facto monstravit; adeò ut innotuerint demùm pleræque Auctorum obscura, nec alia ratione intellecta loca. Sæpenumerò etiam in admirationem rapuit, ubi ostendit, sine rebus huiuscemodi inspectis, atque exploratis, non posse intelligi quid auctores velint, cum tam sæpè mentionem faciunt Numismatum, ac Ponderum, ut Talentorum, Siclorum, Drachmarum, Denariorum, Victoriatorum, Sestertiorum, itémque Assis, & partium eius; ac cæterorum benè multorum; de quibus cum differeret, immensamque copiam, & varietatem proferret, non paucos novi obstupefactos. Ac speciatim quidem aliquando, cum multitudine Vnciarum pondere, & forma diuersarum exhibita, rogatus fuit, quid sibi vellent symbola illarum tam varia. Nam singularem quidem globulum appositum dixit, non ut designaretur modò vnitas; sed etiam ut illius tumore, qui Græcè ἔγκος dicitur, ad vnciæ vocem fieret allusio. Eadem ratione in plerisque adiungi vncum, seu vncinum; ut pondus vnciale statim notaretur. In quibusdam verò, ac præsertim Hetruscis, hastam, quæ Græcè dicitur ἄγκη; ut ex λ dissimulato, ἄγκη vox superstes idem patefaceret. Sic plerumque adiectam C vnitatem significare, non tantum quòd vnum hoc sidus eximia luce noctem collustraret; sed etiam quòd ex voce Luna, L detracto, vna supersit. Sic exhibitam in nonnullis Astragali faciem, quæ in iactu vocata vnio, vnitatem significaret; etiam in quibusdam solùm intellecta, cum in auersa parte solùm appareret opposita facies, senio appellata. Si-

milia quoque declarauit, in cæteris Libræ, siue Assis partibus ; vt cum in Semisse declarauit, spicam idcirco appositam, quod antiqui alluderent ad feminis, & semissis voces ; sed hæc attigisse sufficiat, vt pateat illum suo studio, solertique, & sagaci examine ea potuisse interpretari, quæ in libris nusquam extarent ; ac tantò faciliùs audienteis stupore quodam percellerent. Nam alioquin minùs fuit mirum (etsi plerosque delectauit, neque id sanè immerito) quod de Mensuris, deque vasis non minùs discretè verba habuit, quàm ipsis mensuris, vasisque antiquis coràm positis, demonstrationem apertam fecit. Et sanè, quoties illi aut vas, aut numisma, aut statua, aut quicquid demùm aliud non vulgare oblatum est ; ita semper solitus fuit, quàm primùm licuit, expendere, vt non in oculos referret, aut creditum restitueret, quin perspexisset, quicquid de illo sciri posset, aut conici. Quippe & libros consulebat, & cum similibus conferebat, & memoria repetebat quicquid obseruasset eò pertinens ; & vel capacitatem, vel pondus, vel formam nulla non arte explorabat ; & eruditorum vbiuis degentium requirebat sententiam ; & coniecturas proprias, quas quomodocunque fulcire posset, congerebat ; & vt paucis dicam, rem non dimittebat, quousque nemo mortalium posset vberius cognoscere. Eò cum peruenisset, tum demum quicquid nouerat, aut inferebat in librum eiusdem, affinisve materiæ ; aut schedæ commentariis interponendæ consignabat ; aut certè ansam arripiebat conscribendi vnam, plureisve Epi-

stolas, in quibus laboris fructum explicaret. Quare nihil mirum, si cum totâ vitâ sedulitate hac fuerit, nihil tandem posset obiici, quod quasi alter Oedipus non statim interpretaretur. Eodem porrò modo sese comparauit circa res Naturæ admirabileis; de quibus, quia passim varia diximus, non est cur speciale quidpiam artexamus. Memorare id sufficit, neminem plura aut obseruasse, aut obseruari procurasse, ut aliquæ tandem saniores, puriorésque vulgaribus notiones rerum elicerentur: qua de caussa suspexit genium, comprobauitque institutum Cancellarij Anglorum magni, Francisci Verulamij, quem sæpiùs doluit non conuenisse, superstitem adhuc, cum fuit, venítque postremùm Parisiis. Displicebat profectò illi quæ Physica vulgò docetur in Scholis, tanquam nimis vmbatica, & ingeniorum potiùs technis, quàm experimentis naturæ innixa. Heinc corrugare solebat frontem, totùmque vultum contrahere, cum incidisset in Physicos, qui subtilitate potiùs, quàm soliditate certarent; & acumen licèt commendans, dolebat tamen ipsum verbis, distinctiunculísque potiùs deteri, quàm penetrandis ipsis rebus, ne sua quidem fronte perspectis, impendi. Ac si illi quidem forent opiniosissimi, & siue Aristoteleæ, siue alij sectæ deditissimi homines, ipse illos sibi sapere sinebat, neque quidquam contestabatur: sin autem ij essent, qui veritatis amore præiudicium deponerent, & lenítter audire mallent, quàm contumaciter obloqui; tum eos sermones ipse fundebat, qui ab illis cum voluptate, & applausu exciperentur. Nam quan-

tum-

tumcumque aliquas eius opiniones non prorsus probarent, mirè tamen afficiebantur, dum sua ratiocinia confirmaret semper, aut obseruatione rerum, quæ, licèt vulgares, non satis tamen aduerterentur; aut relatione tam priorum, quàm alienorum experimentorum, quæ proferre semper multa potuit (adeò fuit semper adnotandorum, congerendorumque curiosus) aut exhibitione ipsarummet rerum, de quibus quæstio incidisset; inexhaustâ enim abundauit copiâ rariorum mineralium, lapidum, plantarum, animalium, quæ quocunque pretio, aut quacunque arte, haberi, ac seruari possunt. Ex his ferè elicitur non placuisse ipsi Dialecticas illas, Metaphysicasve argutias, quæ nihil bonæ frugis haberent, & fouendis solùm clamorissimis contentionibus essent comparatæ. Tametsi enim delectabatur, dum quid argutè concluderetur; simul tamen ægrè ferebat, quòd foret de re nihili. Sic sæpè etiam afficiebatur, cùm audiret verba facientis de rebus illis sublimibus, ac non cadentibus in sensum. Nam posse quidem humanam mentem advsque Ideas, & separatas Substantias intelligendas prouehi, id mirabatur, commendabatque: at somniare tamen de illis tam multa, & analogiis, ratiociniisque adeò leuibus communire, id non comprobabat, sed miserabatur. Dolebat nimirùm, præclara ingenia prætergredi incognita, intactaque ea, quæ oculis patent, subiiciunturque manibus; excurrere verò ad ea, quæ ne coniectura quidem verisimili attingere licet. Quin dicebat etiam subuereri se, ne Doctores sibi nimium arrogent,

cùm præter ea, quæ fides docet, adeo confidenter de Deo, rebûsque diuinis disputant tam multa. Nam inconcussa quidem habenda decreta omnia fidei; at quæ præterea edisserunt, non esse posse non incomperta: & cùm nihil ab vno, nisi pluribus reclamantibus defendatur, videri posse sacratissimi argumenti maiestatem minui. Hacce de causa ferebat quidem publicas illas de Logicis, Physicis, Medicis, aliisque huiusmodi rebus parùm iuuanteis altercationes: at circa res Theologicas, impatienter ferebat frontem, qua conspiciebat homines assumenteis se probaturos DEVM non esse, esse iniustum, impotentem, improvidum, miserum, alia: quoniam tametsi id fieri veritatis illustrandæ causâ diceretur, parùm tamen decorè fieret; neque vllus Princeps, cordatûsve vir familia de se, cùm præsertim nihil opus foret, controuerti non ægrè ferret. Æquiùs tolerabat disceptari mores, dum tamen etiam Religionis, Patriæque statuta illæsa manerent. Censebat enim quammaximam habendam esse legum rationem, quæ desiderandæ quidem essent optimæ, at qualescunque tamen essent, venerationem mererentur. In earum quippe obseruatione salutem ciuium consistere; adeò vt etiam minùs iustæ iustioribus visis salubriores fierent, si religiosè obseruarentur. Porro qui sic affecti essent, minùs improbabat, si aliunde ritus institutæque variarum gentium speculando cognoscerent, & cum nostratibus etiam compararent. Heinc enim putabat hominem ingenuum exuere posse præoccupationem, qua vulgus legem naturæ putat,

quicquid sibi in vsu est, nihilque ritè fieri, quod moribus suis videatur alienum. Nempe, cum omnibus discussis, viderit cæteras nationes suos quoque mores suis tueri rationibus, & vnâquamque reliquarum consuetudines improbare; tum posse illum animum suum supra vulgarem conditionem euehere, & defensurum quidem sua, sed æquum tamen se præbiturum aduersus omnes homines, futurumque, Socratis instar, non vnus tantum regionis, sed Vniuersi totius ciuem; nihil admiraturum in rebus humanis, & vt paucis dicam, ea exstiturum temperatione animi, vt maximam tranquillitatem, maximumque adeò bonum consequatur. Eam certè ob causam, non ex libris, narrationibusque euulgatis modo, varietatem morum eruebat, & vel solus, vel cum amicis subiiciebat examini: sed diligentissimè etiam quotquot aduenirent ex dissitis locis, rogabat ecquid illeic gentium circa instituta speciale notassent; ac si quoquouersum qui discederent, vt notarent, adhortabatur. Hac verò ratione sic erat imbutus nationum omnium tam antiquis, quam recentibus moribus, vt nihil penè noui renunciari posset; vtque apud omnes siue natus, siue conuersatus fuisse videretur; atque adeò ad bonitatem, qua sponte naturæ aduersus omnes effundebatur, id humanitatis genus adderet, quo cuiusuis demùm conditionis homines, tanquam fratres complectebatur; paratus omnibus prodesse, nocere autem nemini. Nam exosa quidem habebat vitia illa teterrima, impietatem, crudelitatem, malitiam, perfidiam, & vno

verbo cætera : sed humanam tamen naturam à pra-
 uitate seponens , & considerans , commiserabatur ,
 quòd illa præ imbecillitate , excæcationéque non te-
 neret virtutis viam. Scilicet homines non satis ani-
 mum aduertere ad cupiditatum naturam , & ad ger-
 manos bonorum fineis. Si enim perspectum habe-
 rent , quàm pauca naturæ sufficiant , exularent dolus ,
 & fraus , quibus superuacua quæruntur ; & , si agno-
 fcerent opum vsum , non exularent humanitas , ho-
 nestas , moderatio , sine quibus societas , priuatáque
 vita continuò turbatur. Ad-hæc , Mathematicas ar-
 teis , quantum poterat , excolebat ; quòd altercatio-
 nibus illis , de quibus antè dicebamus , minimè fo-
 rent obnoxia ; & mentem aliunde sic imbuerent ,
 vt partæ per demonstrationem veritati assuefacta ,
 ipsa veri specie non facillè deciperetur ; ac demùm
 sui euidencia , certitudinéque eam voluptatem crea-
 rent , qua maior , & honestior , constantiorque esse
 non possit. Et non vacauit quidem scrupulosè sin-
 gulis illarum partibus incumbere ; sed nosse tamen
 voluit quæcunque præcipua , atque faciliora in om-
 nibus fuerunt. Adamauit autem præsertim Astrono-
 miam , quòd homo natus ad contemplandum , ni-
 hil possit maius , sublimius , excellentius , illustribus
 illis plagis inspectare. Deinde Geographiam , quòd
 illa , vnà cum Chronologia , Historiam maximè col-
 lustrent , præstentque ne viri ingenui , ac aliunde li-
 terati , gerant sese pro pueris ; quin potiùs in totius
 orbis , atque temporis quasi possessionem mittantur.
 Postea Opticen , quòd per illam explicentur causæ

tam multarum rerum, quæ apparent oculis, quæque vel mirabilia habentur, vel nisi habeantur, sola familiaritas, & inconsiderantia facit. Heinc illum pictura mirè delectauit, eaque occasione & Pictores aluit, & tabulas varias, imaginésque obtinuit, quarum præstantiam diiudicare, si quis alius, maximè nôrat. Frequenter verò testatus est, pœnitere se maximè, quòd à teneris vsque annis pingendi artem non didicisset; optarèque, si fieri posset, digitis duobus sinistrae manus redemptam peritiam, qua dextra careret. Quippe tametsi tam in Patria, quam extra illam implorasset Pictorum variorum industriam, effigiandis rebus, quæ occurrerent; nihilominus neque semper adfuisse sibi peritorum copiam, neque potuisse alienas manus adeò frequenter usurpari, ac sibi è re fuerat. Pari ratione Cælaturam, Sculpturam, Plasticen amauit, ac artifices habuit, qui antiqua opera vel restaurarent, vel imitentur. Pari quoque Architecturam, vniuersèque Mechanicas, seu quæ machinis, organisque artificiosis circa aquam, & cætera, res mirabileis exsequuntur. Pari etiam Agriculturam, & vt breue faciam, omnem artem, atque industriam: adeò semper illius mens non ad vnam quasi Cynosuram, aut Helicen; sed ad omnium artium, ac disciplinarum vniuersum cœlum, obtutum intendit. Superest aliquid adiiciam de opinione vulgò effusa, quòd componendis variis Libris, & tractatibus admouerit manum. Et sanè haud negandum quidem, quin dudum spem multam fecisset edendi in lucem Antiquitates Prouin-

ciæ, euulgandique obseruationes in numismata, selectaque alia priscarum rerum monumenta: quin flagrasset pridem desiderio emittendi commentarios de Mediceis sideribus, & Kalendario Constantiniano; quin uoluisset perfectum opus de ponderibus, & mensuris publici iuris facere; quin multa quoque alia argumenta non affectasset: quoniam, ut nullum fuit genus laudabilis eruditionis, quod animi sui amplitudine, curiositateque non fuerit complexus; ita nihil propemodum fuit, de quo aliquid scribere pereruditè non destinârit. Veruntamen nihil demùm fuit, cuius scriptionem fuerit aggressus; si ea excipias, quæ, ut iam inuui, in Epistolas transfumpta inferuit: nam de libello quidem illo indigitato Squitinio quid sentiendum foret dictum est suo loco. Is nempe optimus vir fuit, qui factum satis nunquam putarît, quantumcunque monumentorum aliqua de re obtinuisset: adeò ut toto quidem æuo congesserit varia de argumento quolibet; sed, quia quo plura nanciscebatur, eò sibi plura deesse censebat, nihil tandem digesserit, imò ne inchoârit quidem. Memini verò, cum fatigarer à comprouincialibus circa Historiam Prouinciæ (an scilicet breui foret proditura) quæsiisse ex eo, quoniam usque uellet respondere me nihil aliud, quàm laboris quidpiam adhuc superesse; ac tum subridendo excepisse illum, ideò interesse, ut opinio peruulgaretur de extrema manu breui imponenda Historiæ, quòd ea ratione plurimi desiderantes sui, suorum uerum mentionem in illa haberi, maturarent ultrò confer-

re vetusta quæpiam monumenta; quæ sæcùs, ne rogati quidem, communicaturi non forent. Adde sperasse quidem illum, vt liceret demùm Belgenferium secedere, immensámque illam congeriem eò delatam euoluere, ac omnibus ritè digestis aliquid eruere, eaque ratione pertexere, vt mereri posse lucem videretur: attamen diffidisse quoque tam de sua valetudine, quàm (negotiis semper incurrentibus) de illa otij fœlicitate; memor præsertim, quod contigisset circa secessum nuperum, quò ne recluserat quidem forinium circa memoratam historiam; tamen si Valauesius, qui auctor comportandi fuerat, sollicitaret, & se adiutorem, scribámque offerret. Quare cum idem subuereretur; & omnia tamen perire nollet, id cepit consilium, quod iam diximus; vt ex occasionibus interdum subnatis, interdum quæfitis, Epistolas conscriberet, in quas præcipua quæque referret. Heinc dicere licet plerasque exstare, quæ eruditionis refertissimæ pro totidem libris haberi, ac in lucem edi omninò mereantur. Huiusmodi complures sunt, in quibus de rebus antiquis, ac rebus naturæ mirabilibus ita disserit, vt nemo non inde erudiri possit. Minimè autem grauabatur, quæ rara habebat eius generis cum viris & bonis, & amicis communicare; quoniam eruditos semper diligebat, qui exinde proficerent, & in elaborandis variis operibus adiutarentur. Perinde enim esse censebat, seu ipse, seu alij publica illa facerent; si modò ea iudicarentur, quæ legi vtiliter possent. Quin etiam sperabat, ac profitebatur, vbi illa inserta forent cæ-

terorum operibus, tantò vtiliora futura, quantò per manus eruditas illustriora euaderent. Se nimirùm non alio fine quærere, & suggerere, quàm vt essent irritamenta præclaris ingeniis, ad comminiscendum meliora. Esse enim se imparem, qui fœtum maturum, elegantémque produceret, aut articulatim lambendo formaret; fœlicem satis, si quomodocunque parturientibus obstetricaretur. Solebat proinde, etiam non rogatus, cuius scribenti ita adesse, vt nihil non subministraret, seu ex propriis obseruatis, seu ex cimeliis (non suis modò, sed aliorum etiam ob eam causam impetratis) seu ex MSS. quos nisi haberet, ex Bibliothecis quibuslibet obtinere satagebat. Ne memorem, quòd neminem ad scribendum quidpiam de re quacunque idoneum, non sollicitauerit, impedimenta, si quæ forent, amolitus non fuerit, pecuniam, libros, & alia, si quæ opus essent, non fuerit largitus. Sed de Epistolis dicere vt pergam, sunt etiam dignissimæ typis Morales complures, quibus consolatur, hortatur, dissuadet, aliâque miro cum lepore, ac energia exsequitur: sed nusquam, vt puto, facundior, quàm dum literatos viros admonet, vt à simulatibus caueant, à conuitiis, dicteriisque mordacibus abstineant, antiquitati honorem habeant, nec sine specie aliqua reuerentiæ ab ea discedant: iudicium de rebus obscuris, atque controuersis non præcipitent; ambigua pro certis neque complectantur, neque diuendant; proferre sua potius, quàm euertere aliena affectent; non eos imitentur, qui iter facturi immorantur in egerendis quotquot occurrunt

currunt lapidibus, aut fasciculum rosarum lecturi, spinas prius omnes ex roseto demetunt; parcant, excusent, eleuent, si quid peccatum ab aliis; cogitentque, æquissimam tandem dignus laude censendus sit, si impeccabilis duntaxat laudandus; gratè potiùs excipiant, quòd illi glaciem secuerint, calleis-que asperrimos complanare saltem tentârint: agnoscant nihil esse initio perfectum, neminè que suos conatus collaturum in publicum, nisi aliquam potiùs gratiam, quàm reprehensionem sperârint: meminerint se homines esse, & lapsibus quoque obnoxios, ac eo nomine merituos, vt sibi quoque ignoscatur, si ipsi in alios æqui fuerint; atque id genus alia, quæ referre prolixum foret. Sunt quoque Epistolæ aliæ, quibus commendat, petit, excusat, gratulatur, exoptulat, cæteraque similia agit, tanta venustate, & gratia, vt desiderari nihil possit; adeò natus fuit seruando decoro, excogitandis rationibus, affectionibus commouendis. Prætereo autem illum perrarò Latinè scripsisse; ac vsum præsertim Gallico sermone, aut Italico, cuius suauitatem, venerè que omnes suis non modò Epistolis, sed colloquiis etiam cum viris Italis expressit. Ac talis quidem ille Vir fuit. **REDEO** iam ad tempus, quo prædiximus ipsum incidisse in lethalem morbum. Taceri verò primùm non debet, percrebuisse Romæ ante paucos menses rumore de illius morte, indeque Parisios etiam peruenisse: vnde Valauesius illeic tum degens, literas dedit congratulatorias, & meliorum votorum plenas. Non silendum etiam, quòd ipse

1637.

Ccc

1637. Peireskius, quatrīduo priusquā decumberet, huiusmodi somnium nobis enarrauit. Videbar, inquit, audire Sacrum in Sacello Palatij, cū prolapso fastigio, contignationēque effracta, ipse, aliique Senatores, ac Sacerdos obruti sumus. Cū verò ad strepitum primum vellet Sacerdos expauefactus sacrificium deferere, Ecquid, inquam, times, ô bone, qui DEVM habes præ manibus? Quanquam hæc attingo, non vt videar portenta quædam congerere (vt solent multæ fabulæ pari occasione narrari) sed ne ad finem properanti prætermittatur aliquid, quod singulare videri possit. Cæterum enim fabulas dixi, quæ referuntur vulgò similia; quòd nisi planè falsa sint, occasione saltem leui detorqueantur, & mero casu potiùs contingant, quàm ex instituto naturæ, cui maiori curæ non est sapiens, quàm morio, clarus, quàm obscurus. Quod ad memorata certè attinet, non hac sola vice rumor similis de Peireskij morte fuerat euulgatus, vt suis locis attigimus; potuit autem tantò faciliùs occasionem accipere, quantò sæpiùs auditum est ipsum cum morbis colluctari. Aliunde dies non multi erant, ex quo tectum Palatij magna ex parte conciderat: quare nihil mirum, si is casus animo Peireskij infixus sui speciem, vt vulgò fit, inter dormiendum excitauit; sed mistis aliis circumstantiis, ob factam aliarum specierum intercedentium confusionem. Vtcumque sit, inualecebant tota vrbe malignæ febres, eamque ob causam, cū nullum sibi prætermittum officium vellet, non itabat modò ad Præsidem primum, eiusque

vxorem iam conualescenteis, vt retulimus; sed aliis 1637.
quoque frequens aderat, de quorum salute sollicitus erat. In iis fuere & Franciscus à Sancto Marco laudatus Senator, cuius amorem ingenuum, constantemque summè colebat; & Gregorius Francus familiaris medicus, in quo artis peritiam, lenitatemque morum amabat; & Natalis Galliardus raræ indolis adolescens, quem vt sperabat aliquando in iudiciis regnaturum, ita ob insignem affectum, quo erga bonas literas accensum nôrat, deperibat. Cùm essent & complures alij, ac morbi essent populares, & feruores augeterent, neque tamen ipse prætereà aut abstineret à Senatu, aut à curandis amicorum, domesticisque negotiis, aut ab adiutandis studiosis, aut ab Epistolis scribendis, aut à disquirendis, atque obseruandis rebus variis; difficile sanè non fuit id, quod euènit, augurari. Accessit, quòd cùm inuisisset Massiliensem quendam amicum in diuersorio decumbentem, transferri illum in ædeis suas, vt nitidiùs, studiosiùsque curaretur, voluerit, ac sæpiùs ipsi adfuerit, & per ipsum quoque delirium, aliàque morbi symptomata arteriam attrectauerit, idonea verba dederit, de victu, deque omnibus necessariis ipsi rebus continenter prouiderit. Ac ille quidem tandem conualuit; verùm dum conualesceret, cœpit Peireskius malè habere. Dies erat Iunij decimus, cùm sub auroram expergefactus, vbi agnouit sese indusium, ob sudoris frequentiam, tota nocte non commutasse (vt bis, aut ter debuerat) & persensit intereà cum leui sudore frigus horridiusculum, oculos aperuit; &

1637. cubiculi non ritè oclusam fenestram conspiciens, morbum sibi ipse præfagiit. Heinc cœpit capite dolere; sed surrexit tamen, & curiæ interfuit, amicóſque, & ægros quosdam pro more inuisit, atque salutauit. Domum regressus, cùm dolor ille nihilo fieret remissior, prandere prorsùs recusauit, sperans (quod antè diximus illi non rarò successisse) fore, vt si integrum diem abstineret planè à cibo, & potu, ingruens malum auerteretur. Totum pomeridianum tempus aut sedit, aut decubuit; donec sub solis occasum inuisenti illum optimo Campinio occurrere voluit, tunicâ assumptâ, & post confertos multos sermones, ad limen domus deducere. Exeunte illo, aduenêre, salutaueréque Raymondus Maranus Guillelmi filius, & in eadem Tolosana Academia iuris professor, cum ingenuo adolescente Fratris consiliarij filio, quibuscum aliquandiù agendum in atrio, ac denudato capite fuit: cùm simul intereâ de ipsa domo excipiendis curam agitaret, forétque multùm anxius, propter occupatam, quæ illis magis congruisset, ædium partem. Ægrè postea conscendit gradus; & cùm se demùm recepisset in cubiculum, dolorque cum febre ingrauesceret, parum iusculi solùm hausit. Obseruârat, quoties à cibo, potúque prorsùs temperaret, nulla se laborare siti; quare tum, iusculo assumpto, sitire sese comperiens, haud boni esse ominis duxit. Die insequenti, quo festum fuit Dominici Corporis, rogatum misit, cuius suprà aliquoties meminimus, celebrem iuris antecessorem Hannibalem Fabrotum, qui cum hospitibus versa-

retur. Ipse totum diem decubuit, ac præter febrim, 1637.
dolorem renum, hæmorrhoidúmque perſenſit. Die
alio ſecta ipſi vena, & perſeuerante febre, balneari
aqua interdictum. Sub veſperam decimi-tertij do-
lor capitis, cum febre increuit. Sequentē paullò me-
liùs habuit, voluitque redeunte Parisios curſore, qui
à Valaueſio literas detulerat, manu ſua reſcribere: at-
tamen poſtquàm ter tentauit, térque calamum, cu-
ius vitium eſſe opinabatur, commutauit, tertio tan-
dem verſu ita manus hæſit, vt illa poſtrema ipſi
fuerit ſcriptio. Cùm interim Ioanni Saluatori, quo
medico tum utebatur, de apparanda portione ægrè
conſenſiſſet, hauſit illam proximo mane: & ſe ab
ea non malè habens, in curas varias incubuit. Die
decimo ſexto literas ad Fratrem dictauit, quibus
morbum extenuaret; & ſub noctem tamen appa-
ruere illi ad dorſum frequentiffima exanthemata ſa-
tis magna, ac rubicunda. Subſequutum eſt febris in-
crementum, & nox inſomnis penitùs. Heinc die
alio ſub veſperam eductus eſt ſanguis ex interiore
dextri pedis ſuffragine, vt auerteretur delirium, quod
in morbis huiusmodi & frequens, & vehemens erat.
Ac die quidem conſequentē, qua iam difficilior fa-
cta reſpiratio, tentatus delirio non fuit; ſed fuit ta-
men decimo-nono, agnoſcente me, ac veſtigia eru-
ditionis obſeruante. Die vigefimo, quo non tanta
fuit, quanta ſuperioribus, ſtranguria, aliquantò ſe
melius habuit; niſi quòd à meridie delirium appa-
ruit paullò ſenſibilius; tametſi id fuit ſemper eru-
ditum, mihi que duntaxat perſpectum. Nimirum &

1637. me ferè vnum alloqui volebat, & parùm prorsùs loquebatur, & submissè, difficilè, ac lentè expromebat verba. Die sequente delirium fuit adhuc vehementius: sed vehementiore nempe facta febris, per quam denuò apparuerunt plurima exanthemata; & qua nonnihil viſa remitti, cucurbitulæ applicitæ fuerunt. Cùm videretur proinde tam Saluatori, quàm Priſio Inſulano medico periculose laborare, prouidendum nobis fuit, ne absque salutifero viatico exiret è viuis. Re illi proposita, annuit, Sacrumque prætereà intra cubiculum audire die vigesimo secundo optauit. Quare memoratus Minutius, ex Minorum ordine, licentiâ ab Archiepiscopo impetratâ, & Sacrum fecit, & Sacramentum Eucharisticum illi ministrauit. Exceptit priùs confessionem optimus Rector Congregationis Oratoriæ Iacobus Refius, qui pridem, dum ille incolumis foret, excipere consueuerat. Peracta hæc sub horam nonam, cùm ille continenter sellæ insedisset, cui imponi se iusserat, vt facere posset vrinæ dimanationem faciliorem. Defessum nimis arbitrabamur, cùm loco emoueri renuit, semouerique arbitros iussit, vt capita quædam Testamenti dictaret. Præcipua fuère, Velle se condi in Maiorum sepulcro; intra Sacellum videlicet Ecclesiæ Dominicanorum, quod ad cornu læuum maioris altaris. Legare ipsis Dominicanis libras turonicas trecentas, Oratorij Patribus mille. Mihi mathematicos libros omnes, cum instrumentis omnibus, & ex libris cæteris, arbitrato meo volumina centum, cum Vendelini effigie. Scipioni Pererio, in

pignus affectus, Florentinorum Pandectarum exemplum; Hannibali Fabroto volumina de iure sex, pro arbitrato deligenda; Balthazari Viasio sex numismata, pro eius delectu; Arthuro Oliuario ex antiquis annulis vnum; Bonifacio Borrillio iconem Rubenij. Nepoti, lustricis filiolis, viris officiosis, famulis (quos inter meminisse voluit Antonij Agarrati, operam mihi inter obseruandum res cælestis conferentis) summas pecuniæ varias. Illi, quem ad aurem Fratri nominârat (euentus autem Cardinalem Barberinum fuisse probauit) Pentateuchum Samaritanum. Hæredem instituere Fratrem, & testamenti curatores Honoratum Agutium Senatorem, & mox nominatum Balthazarem Viasium. Id cum in acta fuisset relatum, publicatumque sub vesperam, subscribere ipse, præ debilitate, non potuit. Vrina interim retenta, tumorque magnus, ac intensus ad ipsam vesicæ regionem subortus. Die vigesimo tertio manè, satis quietè se habuit, ægréque tulit fomenta quædam tumori illi applicari. Circiter meridiem hortatus est me, ne Solis altitudinem inobseruatam præterirem; meminîtque interrogare, solstitium-ne exactum foret. Non multò post verba delirij; sed curiosi semper, atque eruditi. Sub horam quartam, educenda chirurgi ope vrina fuit. Is, cum cereâ candelâ vsus nihil proficeret, catheterem, seu organum Algaliæ dictum vsurpauit. Et satis quidem tum deriuatum; sed immenso viri labore, qui, cum stare ipse non posset, continendus erectus fuit. Cum non-nihil interquieuisset, epistolium ad fratrem di-

1637.

1637. Etavit : ac post horam nonam chirurgus iterum vrinam eduxit : verum parum abfuit , quin deficeret , tanto dolore , tanta simul lassitudine fuit affectus. Die tandem vigesimo quarto , ac sub ipsum exortum Solis , rogavit illum Minutius , num sibi extremam Vnctionem administrari pateretur. Annuit se id etiam optare ; & cum paullo post Parochum adesse renunciauimus , Valdè sum ipsi obstrictus , inquit. Tum innuens vt aurem sibi admouerem , mandauit curarem libras duodecim Parocho exeunti donari. Sic semper sollicitus fuerat de persoluendis tam medico , quàm chirurgo in quaternos dies honorariis. Cæterum , cum absolutiones à Parocho pronunciantur , ipse sponte , ac manu sua sese crucis signo communiit. Testatus est etiam oblectari se , cum inunctio perageretur. Adstiti deinde , ac iussi bono esse animo : nam si DEVS quidem hanc vitæ , laborumque metam præscripsisset , fortiter ferendum , sequendumque Ducem , quo solitus erat animo infractus. Hæc autem ad verba annuit leniter. Pronunciavit postea Minutius generalem absolutionem ; & , cum proposuisset dimittendum aliis , vt vellet sibi à Deo dimissum , quicquid in ipsum peccauerant ; respondit statim , ita esto. Interim regio abdominis , quam prætumidam , intensamque iam diximus , emolli non-nihil visa , ita deinceps tensa est , vt questus fuerit se suffocari. Abnuerat à die superiore cataplasmata ; tum autem superueniens Resius , vnà cum Minutio , rogavit , vt DEI amore applicationem pateretur. Ille autem , quia ergo vobis ita videtur , ita fiat.

fiat. Non longum tamen pertulit tempus; sed amoueri breui pòst iussit, suffocari se interim conquestus. In remedium ergo ciendæ vrinæ quæsitus chirurgus; sed is in villam nescio quam, aut quid acturus discesserat. Requisiti alij, vel manum adhibere ausi non sunt, vel destituti organo fuerunt. Iussit intereà se sellæ imponi, verùm, demissis pedibus, sustentare se iam amplius nihil potuit; imò supra sellam ita est collapsus, vt deiecto collo, distortisque oculis visus fuerit nobis animam efflare. Restitutus lecto sic vitæ resumpsit, vt potuerit adhuc de suffocatione queri. Aduenere tum primus Præses, ipsiusque coniunx, qui cursorem nouum ad chirurgum euocandum instigârunt. Accersito interim alio, in exscensu lecti constitutus fuit; sed chirurgo frustra adnitente, ob corrugatum præputium, catheterem inducere, est iterùm planè collapsus. Resumpserat aliquid virium, cùm chirurgus alius sub meridiem redux organum vix tandem intrusit, vrinamque frustra excire tentauit: ac ipse defecit iam tertium, lectoque licèt repositus, parùm virium recuperauit. Verbum certè nullum deinceps emisit; tametsi creberrima illa, difficillimâque respiratio visa est interdum vocalis. Heinc à Resio admonitus, vt Seruatoris IESV nomen salutiferum pronuncicaret, obsecundare non potuit; & rogante illo, vt signum pietatis, quale posset, ostenderet, ostendit aliquoties, oculis sublimè clatis. Denique tot laboribus, doloribusque conflictatus, animum DEO reddidit, paullò ante horam à meridie tertiam: cùm vixisset annos LVI, mensis VI, dies

1637. XII. horas XX. Ab excessu, curavit Nepos perhonorificum apparari funus. Et quia tum domi versabatur plastes, sculptorque egregius Petrus Pauillonus, quem ὁ μαγείστρος ante duos menses Roma redeuntem detinuerat, ut & truncam Dianæ statuam, & Tripodem lacerum, & opera alia marmorea restitueret; ideò usurpata illius industria, ut gypseum plasma deformaretur ex totius oris dimensionibus, quò deinceps statua quam-fimillima ex marmore conficeretur. Medicis quoque visum est parteis corporis internas spectare, ut mortis causam, licet non foret prorsus obscura, perspicerent. Itaque nocte consequente in id incubuerunt, exsectoque cadauere, deprehenderunt cor, iecur, pulmones, cætera non malè affecta: vesicam verò parte anteriore id contraxisse vitium, ut madefactæ papyri instar, vel leui tactu discerperetur. Heinc creditum illam ab vno, alteròve die disruptam, urinamque proinde effusam in regionem abdominis, memoratum illum tumorem creasse. Postica pars sana, & integra magis: in fundo autem copiosum phlegma, cum arenulis non admodum multis. Ad sphincterem caruncula, callosave substantia fuit, quæ infernè lunulata, & triente propè digiti densa meatus orificium obstruebat. In sinistro rene nihil insolitum: at in dextro fuere arenulæ multæ, cum plerisque calculis, ex quibus tres maiores visi; vnus quasi amygdalum: cæteri duo quasi lupini. Ex hac ergo causa nephritis ad dextrum latus fuerat; ut stranguria ex obturato per carunculam orificio. Insequenti die,

qui fuit vii. Kal. Quintileis, elatum funus magnâ 1637.
 pompâ, magno omnium bonorum luctu; condi-
 tûmque fuit, dum sacra solemnî more peragerentur,
 in illo maiorum conditorio, ad ædem Diui Domini-
 ci, vndecimâ horâ ante-meridianâ. Aberat magno
 suo dolore Valauesius frater Parisiis, cûm triste fa-
 tum nuntiatum est. Præter enim acerbitatem, desi-
 deriûmque erepti carissimi capitis, mœstitiam auxit,
 quòd assidere laboranti non contigisset, quòd non
 fouere deficientem, non satiari vultu, & complexi-
 bus, non mandata excipere, non extremas voces,
 quas penitùs menti figeret, audire. Qui illi casum
 aperuere, literasque nostras simul reddidere, fuêre
 Fratres illi Puteani, quibus amicis optimis Fratrum
 vterque semper est vsus. Ex iis natu maior Petro Se-
 guerio Cancellario carus, rem illi nunciandam sus-
 cepit. Cûm ipsum verò offendisset magnâ frequen-
 tiâ circumseptum, & rogatus num quidpiam vel-
 let, quid esset rei significasset; tum ille, secedamus
 inquit, grauiorem enim casum narras, & vir ille
 maior, affinisque carior nobis exstitit, quàm vt obi-
 ter dolendum videatur. Valauesius autem, conster-
 natus licèt, generosè tamen animos resumpsit, &
 Cardinalem Lugdunensem conuênit, qui ipse quo-
 que pro amore, quo erga Fratrem fuerat, testatus
 est insignem luctum. Accessit etiam ad maximum,
 & toto orbe, totòque æuo celebrandum Ioannem
 Armandum Plesseum Cardinalem Richelium, qui &
 copiosè significauit quàm caram haberet τὴ μαχα-
 εῖρου memoriã, & Abbatiam Aquistriensem vltro

1637. collatam voluit eius ex sorore nepoti, ac Præsidis rationum primi Henrici Seguirani filio. Adueniens deinde post vnum, alterumve mensē in Prouinciam, nihil potius habuit, quàm iusta perfoluere, adesseque etiam exsequiis, quas, constituto Cenotaphio Riantienses celebres fecerunt. Scripsit quoque illicò Genuam, vt marmor inde aueretur, erigendo monumento, quod & Fraternali nomini, & amoris mutuo esset consentaneum. Cæterum statim percrebuit rumor, interiisse Peireskium, quæ orbis patet literatorum; qui vniuersè perculsi sunt, quasi Parente, ac Principe rei literariæ defuncto. Nempe cum omnium spes foueret, animos omnium erigeret, omnibus præsidio, & auxilio esset, non potuerunt omnes non frangi, conciderèque animis, quasi subducto spiritu, quo vniuersi animabantur. Statim autem dico: nam ecce Lugduno etiam Batauorum, III. Eidus Iulias datæ à Salmasio ad Puteanos literæ sunt, quibus se ineptum ad omnia exrenuntiata morte perscripsit. Et ne præteream quæ subdidit, *Impar sum, inquit, animo firmando, qui animo planè despondeo, studiaque nullo habeo loco, ex quo ille non superest, qui ipsorum fautor, promotorque erat. Ac temperaretur quidem desiderium, si licuisset superstiti testatum facere affectum, quem ob collata beneficia merito iure conceperam: nunc autem est mihi moriendum ingrato, quando ille est grati animi significationi præmortuus. Quod possum, illud superest, vt ipsius memoriam reuerentia prosequar, & scriptis meis ea transmittam testimonia in posterum, quæ incomparabilis virtus, meritæque nunquam*

satis estimanda deposcunt ab homine, qui illum, dum vi- 1637.
xit, suspexit, pluraque ab ipso beneficia, quam abs quo-
quam mortalium tulit. Sed dicere plura non possum, quin
effluam totus in lachrymas, & necesse est stylum heic ab-
rumpam. Ecce aliunde literæ Româ postridie eas Ei-
dus conscriptæ à Naudæo sunt, quibus hæc inter
cætera, Heu rerum vices! heu fata infanda! heu mors
acerba, & infensa bonis omnibus, quæ gestienti latitiæ
intercessit; viro illo incomparabili, tunc cum nihil minus,
quàm de eius obitu timebatur, è viuis sublato! Vbi enim
crinitum sidus effulsit? ubi de cælo intonuit? ubi terræ-
motus, & fragores insoliti, spectræque, & portenta ap-
paruerunt, in eius viri, omnium maximi, omnium optimi,
sapientissimique interitu? sanè ludunt nos, &c. Alias præ-
tereo literas, in quibus illa passim leguntur, Nulla
ferent talem sæcla futura virum. Et, Quando vllum in-
uenient parem? Et, Occidit igitur spes nostra? occidit Sol
oster? occidere Charites? occidere generis humani delicia?
occidit ille, Solus, qui tristis hac tempestate Camænas Re-
spxit? Alias etiam prætereo, quibus amici, eruditique,
in quorum pectoribus candor, & gratitudo in-
habitat, vt dolorem testati sunt, sic consolationem
mutuam adhibuerunt. Peruenere ad me complures;
sed principem locum eæ tenent, quibus Io. Ludouicus
Gayus Balzacus, celebris ille scilicet, cui nemo non
Gallicè modò, sed Latinè etiam scribentium elegan-
tiæ palmam non facile cedit, singulariter parentauit.
Prætereo rursus Epicedia, Epitaphia, Threnos, En-
comia, Elogia, quæ tam prosa, quam carmine, va-
riisque linguis sunt euulgata; sed Latinè potissi-

1637.

mum, à Grotio, Rigaltio, Dumayo, Gothofredo, Gaffarello, Billono, & aliis; ex quibus nemo succenseat, si honoris causa Viassium seponam, qui ut Peireskium summè coluit, ac summo illi in pretio fuit; ita se impigrum exhibuit in condendo poëmate, quo laudes viri egregias prosequutus est decentissimè, copiosissimèque. Quanquam operæpretium erit, si præterea selegero, attextueroque Epitaphium, quod à Rigaltio contextum est, quòdque Valauesius delegit, ut monumento incidatur. Id igitur ita se habet.

HIC. SITVS. NICOLAVS. FABRY. PEIRESCIVS.
AMPLISSIMI. ORDINIS. IN AQVAV. SEXT.
CVRIA. SENATOR.

CHRISTIANAM. RESVRRECTIONEM. EXPECTAT.
RECONDITISSIMOS. ANTIQVARIÆ. SVPEL-
LECTILIS. THESAVROS.
SAGACITATE. CONSILIO. LIBERALITATE.
CVNCTIS. ORBE. TOTO.

DISCIPLINARVM. STVDIOSIS. APERVIT.
DOCTISSIMIS. VNDE. PROFICERENT. SÆPE.
MONSTRAVIT.

MIRA. BEATITATE. FELIX.
SECVLO. SATIS. RIXOSO. NOTISSIMVS. SINB.
QVERELA. VIXIT.

VIII. CAL. IVL. ANNO. CHR. CIO. IOC. XXXVII.
ÆTATIS. SVÆ. LVII.

OPTIMO. VIRO. BONOS. OMNES. BENE.
ADPRECARI. DECET.

Enimuerò præterire non decet funebreis honores

Romæ habitos ; cùm vel reticeri non debeat callida virtutis æstimatio , qua viri sapientissimi etiam hominem Transalpinum condecorandum esse censuerunt. Cùm enim & Pontifex Summus, & Cardinalis Barberinus, & cæteri magni, ac eruditi homines non sine ingenti dolore lugubrem casum accepissent ; placuit honores decernere, quibus virum de nomine, orbéque Romano , atque literario benè meritum, exornarent. Cooptatus fuerat, dum in viuis esset, ac tametsi absens, in eam, quam vocant Humoristarum Academiam : celebrem nempe societate eruditorum hominum, quorum concio bis quoque mense ita cogitur, vt, magnâ aliunde frequentia, Academicorum vnus orationem pro suggestu habeat, recitent alij poëmata, elucubrationesque alias eruditis auribus dignas. Itaque visum in eo conuentu publicos honores Peireskio deferre, institutis licet reclamantibus, quibus id honoris conceditur solùm Academia Principibus ; adeò vt totis quadraginta annis, consequuti ipsum non plures, quàm sex, iisque Principes memorentur. Sed euicit nimirum fama, splendorque eximiæ virtutis ; euicit summi Cardinalis singularis propensio : euicit Camilli Columnæ Academia Principis generosa humanitas ; euicit Academicorum, quorum suffragia inita sunt, admiratio, & obseruantia. Indictus proinde est dies ad xii. Kal. Ianuarias, quo parata subsellia, tapetibusque pullis instrata, vnâ cum suggestu, & imagine τῆ μακαρίτου, conspicuo loco. Conuenere autem præter Barberinum, fratremque Antonium, Cardinales Bentiuo-

1637. lus, Cueva, Biscia, Pamphilius, Pallotta, Brancatius, Aldobrandinus, Burghesius: ac cæterorum perillustum, doctorumque hominum multitudo tanta, ut illi capiendæ aula non suffecerit. Et carmina quidem in defuncti laudem Italicè, Latinè, Græcè recitârunt lectissima totius vrbs ingenia: funebrem verò orationem copiosam sanè, & elegantem pronunciauit Ioannes Iacobus Buccardus delectus ad id muneris, tum ob raras ingenij doteis, tum ob amorem patrium, specialémque erga Maneis dilectissimos affectum. Præcipua eius orationis commemorarem capita; sed ea aliquoties edita iam est, vnà cum nuncupatione Cardinali maximo facta, cùmque subiuncta Epistola ad Luillerium iam memoratum. Accessere verò editioni Romanæ non recitata modò illa ab Academicis carmina; sed literæ etiam Naudæi, quarum mentio facta iam est; & fasciculus prætereà insignis Elogiorum funebrium, quæ, quòd totius propè orbis idiomatibus sint expressa (quadraginta enim, proximève sunt) ideò titulus ipsis ΠΑΓΓΛΩΣΣΙΑ, siue *generis humani LESVS in funere delictij sui*. Cùmque ea editio probari deberet Magistro sacri Palatij, præiuit ecce, declarauitque censurâ suâ Lucas Holstenius, illam *Buccardi laudationem disertè, & eleganter, atque ea prorsus puritate, ac candore scriptam, quo summus ille, & incomparabilis vir semper vixerat; & Epicedia à clarissimis, ac præstantissimis viris conscripta, hoc est ipsas Musarum lacrymas limpido, & erudito Romanæ Academia humore in Perefcij funere mananteis ad tanti viri memoriam posteritati consecrandam*

secundam typis excudenda; cum hominis ad bonas literas, artēſque iuuandas nati exemplum sanè illuſtre oboculos ponant. Atque hæc quidem Romæ peracta paullo fuſius cominemoro: quoniam ea fuit quaſi Apotheoſis, quam totius Orbis applauſus excepit. Nam licèt nemo eruditorum non totis votis optauerit, vt Peireskius fuiſſet diuturnior recreator hominum (quod olim dictum de Principe) quàm maturior Diuorum comes: attamen placuit omnibus exhibitos illi poſt mortem honores in eo theatro, cuius fuerat digniſſimus creditus, dum eſſet in viuis. Ac fortalliſſi quidem, ſi eſſe contigiſſet ſuperſtiti, fuiſſent tandem ampliſſimi, non expetenti licèt, delati; verùm ij nihil poterant gloriæ illius addere, qui ſuffragiis communibus fuit ſemper quam-maximis dignus. Quin etiam, vt fuit ſemper ditior iis, quas contempſit opibus: ita glorioſior honoribus, quos ambire eſt dedignatus. Quare & licèt medio in ſpatio integræ ætatis ereptus, quantum tamen ad gloriã ſpectat, æuũ peregit longiſſimum; qui virtute ſua obtinuit famam nominis ſempiternam. Quippe donec ſupererunt, qui bonas literas amabunt, memoriã illius cariſſimã dũcent, cuius amorem in literas, & munificentiam erga literatos, per omnis reſperſam libros contuebuntur. Multorum paſſim meminimus; ſed reticimus longè plureis, etiam ex inſcriptis eius nomini; quoniam obrutis rerum copiã, viſum ſatis eſt ea ſeligere, ex quibus, quæ eſſent in oculis omnium, monſtrata intelligerentur. Vnum reticere non licèt, quod huius loci eſt proprium;

E e e

nempe Auctores plurimos consecranda illi destinasse sua opera, quo tempore est fatis functus. Fuere inter illos Campanella, Licetus, Hortensius, Buccardus, Arcosius, & quis tandem non? Quid putas verò præstitum fuisset, si contigisset illi ætatem maturiorem attingere? Plurima sanè, & maxima censei possunt ea, quæ peregit: at sublatus tamen tunc est, eum inciperet iam seipsum præclarissimis facinoribus superare. Iam enim plureis sibi vias aperuerat in omneis Europæ Prouincias: in Asiam, ac totum Orientem; in vniuersam Africam, & ad extremam usque Æthiopiam; in vtramque Americam, & incognitum etiam Orbem; adeo vt iam posset vberius quacumque patet genus humanum, commiscere mortaleis omneis literarum commercio; & literatis omnibus expetita omnia librorum, aliarumque quarumuis rerum subsidia facere in promptu. Sed de iis quidem, quæ fuerant illo superstite futura, DEVS optimus viderit. Luctum certè maximum fecit; cum Gubernatorem eripuit, qui tenebat clauum Navis literariæ, vel potius ipsam Cynosuram, in quam eruditi omnes respectabant; non substitutâ interim aliâ, ad quam ora obuertant sua. Nam sunt quidem, qui opibus, auctoritate, gratia, certum genus eruditionis, eruditorumque adiuuent, ac foueant: verum nemo est, qui, illius instar, quoslibet, vbiuis sint gentium, studio prosequatur ardentissimo; curas in id omneis conuertat, nihilque non posthabeat; pecuniam in eam rem exhauriat, liberalissimèque profundat; fide sit apud omneis magna, & occasiones

benefaciendi voluntate, industria, fœlicitate maxima captet. Vix certè credibile est exoriturum vnquam virum, perinde natum, comparatùmque. Nam & quamuis superior ætas, fœlicitate sæculi oppidò perrara, produxerit triumuiros illos, Pinellum, Velferum, Molinum, singulari studio in omne litteratorum nomen propensos: Peireskius tamen superuénit, qui singulorum virtutes ita est complexus, vt omnium laudes, quasi infra se positas, prægrauasse videatur. Quin-etiam, cum ante claros illos viros, vix pauci memorentur Reges, Imperatorésque, qui pari affectu ducti fuerint; videtur Peireskius alia nulla re, quàm opum amplitudine, ostentionéque inferior. Censuère id certè viri eruditi, cum verè regium, magnificùmque eius animum commendantes, & exemplar beneficentiæ nunquam intermoriturum agnoscentes, prædicauère eum occupasse destinatam Regibus gloriam; ac ipso quoque Meccœnate tantò fuisse laudabiliorem, quantò Augustum non habuit, cuius fauore, largitionéque benefaciendo vteretur. Atque is demùm verus est fructus, quem ille consequutus est, vt gratam sui recordationem in illorum pectoribus consecratam reliquerit, qui ipsum cœlo exæquantés, in omnem transident posteritatem. Splendorem quærunt alij amplificandis Imperiis, ducendis exercitibus, exhibendis spectaculis, Mausolæis, Pyramidibus, aliisque id genus exstruendis; sed illos tamen velut inglorios, & ignobileis obliuio tandem obruit; aut, si quæ memoria eorum superest, vel despectui est, vel

affectu caret. Ii soli, qui benefaciendo nomen, decusque comparant, immortalitatem sic adipiscuntur, ut nemo vnquam sine ardore, tacitòque sensu gratitudinis meminisse illorum possit.

HAC ière via omnes Proceres, ad quorum amorem post tot secula nos historia lecta pellunt; hac tu vadis cœlesti passu, Ludouice Valesi, Principum optime; cuius immensa bonitas sentiri à nobis, non exprimi potest. Haud abs re sanè sum ominatus, tam caram tui memoriam, quàm Timoleontis perennaturam: tulisti me enim, satis memini, de exacta illius vita apud Syracusios, quibus præerat, differentem. Quippe neglectis rebus tuis, in eam curam totus incumbis, ut laborantem Prouinciã sustentens, foueas, subleues, & (si liceat per tempora) in pristinum etiam splendorem restituas. Perge modo tam tui amanteis, tam in te propensos demereri populos; ij nempe sunt, qui etiam-num Renati illius, ex tua prosapia, Regis optimi, ac beneficentissimi, renascentem gloriam propagant, & colunt. Sed ut concludam, HÆC tandem sunt, qua te iubente, ac aliis variè efflagitantibus, de Peireskio dicenda habui. Non deprecor veniam, quòd extremam manum seriùs, quàm optaris, imponam: nosti enim diuturnum morbum, diuturniorésque reliquias, quibuscum est anni dimidium exactum.

Vix iam certè sum ab iis liber, ut credere possis opusculum hoc valetudine dubia lucubratum fuisse, atque idcirco nihil esse mirum, si animi cum corpore languentis præ se ferat notas. Qualecumque id fuerit, animi saltem erga te obsequentissimi testimonium feret. Ipse interea me comparo, ut ad te (quandò pro tua illa rarissima humanitate ita videtur) quam-primum redeam. Tu benè vale, Principum decus. Absoluebam Dinia, XII. Kal. Mart. anno salutiferi partus CIO. DIC. XXXIX.

FINIS.

Ecc ij